

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Environmentální problematika na stránkách časopisů pro děti a mládež

Vypracovala: Kristýna Marková

Vedoucí práce: PhDr. Helena Pavličíková, CSc.

České Budějovice 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

České Budějovice 30. 4. 2013

.....
Kristýna Marková

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucí své diplomové práce PhDr. Heleně Pavličíkové, CSc., za cenné rady, připomínky a odborné vedené, které mi byly nápomocné při tvorbě této práce.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá environmentální problematikou na stránkách časopisů pro děti a mládež. V teoretické části se zaměřuji na průřezové téma Environmentální výchova, které vychází z Rámcového vzdělávacího programu a napomáhá mladým lidem ve školním prostředí utvářet společensky žádoucí chování a hodnoty nezbytné pro naši budoucnost. Praktická část se zabývá analýzou obsahu stanovených titulů, která ozřejmí výskyt stanovené problematiky. Důležitou součástí je začlenění časopisů do výuky environmentální výchovy. Nedílnou částí je vypracování výukových jednotek a jejich realizace na druhém stupni základní školy.

ANNOTATION

Diploma thesis deals with the environmental issue on the pages of magazines for children and youth. In the theoretical part I focus on the cross-cutting theme of environmental education based on the Framework of Educational Programme that aims at helping young people to build socially desirable behavior and values necessary for their future life. The practical part presents the content analysis of the specified titles in order to analyse the occurrence of the issue. An important part of the thesis is the incorporation of the magazines into the environmental education and elaborating teaching units and their implementation into the educational process on the 2nd level of primary school.

Obsah

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Environmentalismus	10
1.1 Environmentalistika	11
2. Environmentální výchova.....	12
2.1 Principy ve vzdělávání.....	13
2.2 Průběh environmentální výuky	14
2.2.1 Střediska environmentální výchovy	15
2.2.1.1 Sdružení středisek environmentální výchovy Pavučina.....	16
2.2.1.2 Členská organizace SSEV Pavučina.....	16
3. Průřezová témata	17
3.1 Přínos průřezového tématu environmentální výchovy	19
3.2 Tematické okruhy	20
3.2.1 Základní podmínky života.....	20
3.2.1.1 Voda.....	20
3.2.1.2 Ovzduší.....	21
3.2.1.3 Půda.....	21
3.2.1.4 Přírodní zdroje.....	22
3.2.1.5 Biodiverzita.....	23
3.2.2 Lidské aktivity a problémy životního prostředí.....	24
3.2.2.1 Zemědělství a životní prostředí.....	24
3.2.2.2 Průmysl a životní prostředí.....	25
3.2.2.3 Odpady.....	27
3.2.3 Ochrana přírody a kulturních památek.....	28

3.2.3.1 Proměny krajiny.....	28
3.2.4 Ekosystém.....	29
3.2.5 Vztah člověka k prostředí.....	30
4. Časopisy pro děti a mládež.....	31
4.1 Klasifikace vybraných časopisů.....	31
4.1.1 ABC	32
4.1.2 21. století Junior	32
4.1.4 Moje 1. noviny	33
4.1.3 Mateřídouška.....	34
EMPIRICKÁ ČÁST.....	35
5. Metody a techniky sběru dat.....	35
5.1 Cíl empirické části	35
6. Profily časopisů pro děti a mládež	35
6.1 Profil časopisů pro děti	35
6.2 Profil časopisů pro mládež.....	36
6.3 Stanovení hypotéz.....	36
7. Analýza obsahu časopisů pro děti a mládež	37
7.1 ABC 2011	37
7.2 ABC 2012	39
7.3 21. století Junior 2011	42
7.4 21. století Junior 2012.....	44
7.5 Moje 1. noviny 2004	47
7.6 Moje 1. noviny 2005	50
7.7 Mateřídouška 2011	52
7.8 Mateřídouška 2012.....	54
8. Porovnání jednotlivých časopisů.....	56

9. Využití časopisů ve výuce environmentální výchovy	58
9.1 Průběh hodiny s využitím časopisů	59
10. Vzdělání a výchova hrou	61
10.1 Návrh, realizace a evaluace výukových jednotek	61
10.1.1 Boj o přežití.....	62
10.1.2 Cesta za poznáním	63
10.1.3 Chudoba a hlad.....	65
10.1.4 Odpady	66
Závěr.....	68
Použitá literatura a zdroje.....	70
Příloha.....	75

Úvod

Cílem této práce je zjistit, jak je na stránkách časopisů pro děti a mládež publikována environmentální problematika, která patří v současné době k nejaktuálnějším problémům současného světa, o čemž se přesvědčujeme na každém kroku. Prostřednictvím environmentální výchovy dochází k prohlubování chápání souvislostí v globálním kontextu a hlavním smyslem je vzájemná provázanost vztahů člověka se životním prostředím a podněcováním každého jedince k odpovědnosti za své jednání, k aktivní činnosti k ochraně prostředí. Je nezbytné probouzet v dětech od malička snahu o udržitelný rozvoj civilizace a vštěpovat hodnoty pro naši budoucnost. Je proto nutné podporovat rozvoj společensky žádoucích vlastností nejen výchovou školní, ale i mimoškolní, ve svém volném čase se učit vnímat krásu přírody kolem sebe a umět ji emocionálně prožívat.

Časopisy mají velký vliv na formování osobnosti a na její duševní rozvoj. V dnešní době existuje nepřeberné množství titulů určených dětem a mládeži, které v sobě nezahrnují všechny tři složky, informační, edukační a zábavnou, a můžou obsahovat jen některé části. Při stanovení titulů jsem vycházela z obsahového zaměření, cílové skupiny a z tematicky bohatých částí magazínu, tudíž byly vyloučeny tituly, které jsou v podstatě monotematické, zaměřují se pouze na určitý zájem čtenáře a splňují funkci zábavnou, proto nevhodné pro moje šetření. Jedná se o časopisy, např. Hot Wheels, Svět dinosaurů, Witch atd. Pro analýzu obsahu byly vybrány tituly: ABC, 21. století Junior, Moje 1. noviny a Mateřídouška, které splňují všechny zmíněné funkce, na základě zmíněných skutečností můžeme předpokládat reflexy environmentální problematiky ve velkém měřítku. Tento výběr umožňuje zjistit, jakým způsobem je zmíněná problematika vyobrazena na stránkách časopisů pro děti a mládež.

Pro své empirické šetření jsem zvolila analýzu obsahu dvou ročníků téhož časopisu. U titulů ABC, 21. století Junior a Mateřídouška se jedná o kompletní ročníky 2011 a 2012. Moje 1. noviny již nevycházejí, ale cítila jsem potřebu je zařadit mezi ostatní, neboť vycházím z předpokladu, že není podstatné časové omezení, kdy byl titul vydáván. Důležité je jeho zaměření z hlediska environmentálních přínosů pro čtenáře. Mým záměrem je na základě šetření získat

přínosné informace k možnému využívání časopisů ve výuce. Důležité je podotknout, že analýza obsahu je provedena pro každý ročník zvlášť. Srovnáváním jednotlivých časopisů se zhodnotí možnosti jejich využití. Při sběru informací jsem za využití tabulky zaznamenávala množství článků zabývajících se vztahem člověka a životního prostředí, které jsem rozdělila podle témat pro přehledné členění.

Práce nejprve pojednává o environmentalismu a environmentální výchově, která vyplývá z Rámcového vzdělávacího programu jako průřezové téma. Na základě charakteristiky časopisů jsou zformulovány hypotézy, které napomohou dosáhnout stanoveného cíle šetření. Následující část se věnuje analýze obsahu časopisů. Za využití přehledné tabulky budou data zaznamenána a posléze vyhodnocena. V samotném závěru práce jsou potvrzeny, či vyvráceny stanovené hypotézy a ozřejměny výsledky empirického šetření.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Environmentalismus

Je považován za komplexní vědní disciplínu, která se ustálila ve druhé polovině 20. století, je založená na souladu člověka a prostředí, kterým je obklopen. Nejedná se tedy jen o nahlížení na přírodu, ale člověk s přírodou tvoří pevný a ucelený vztah, na jehož základě tvoří symbiózu. Lidská populace je zcela závislá na přírodě, a chceme-li dále žít na planetě Zemi, musíme změnit kořistnický způsob života k přírodním zdrojům. V minulosti, v době průmyslových revolucí, byly podporovány mylné domněnky o neomezených a nevyčerpatelných lidských zdrojích, rozvoj neúsporných technologií a ideologie spotřeby.¹

Svět, ve kterém žijeme, je bezpochyby ohrožen kvůli nám samým, a to převážně kvůli setrvačnosti a chování celého systému, a je proto směřodonné na tyto problémy hledat adekvátní řešení a poukázat na důležitost těchto změn.

Environmentalismus jako filosofický směr se zabývá vztahy mezi člověkem a přírodou, což je umožněno na základě teoretických a praktických předpokladů. Usiluje o změnu ve společnosti, aby mohla být naplněna ochrana životního prostředí.

Environmentální problematiku lze chápat jako soubor otázek, které se vztahují nejen k člověku a přírodě, ale především ke světu. Ve filosofii ji můžeme chápat jako výraz proměny v teoretickém vývoji, neboť se významným způsobem odlišuje od původních aspektů přírodních věd, kdy se za významný moment považuje sjednocování vědních oborů (vztah mezi filosofií a vědou) jako možnost, jak environmentální problematice čelit.²

Environmentalismus jako konkrétní směr se formuloval ve 20. století, s čímž souvisí uvědomění si dopadu na životní prostředí a na stav, který vznikl lidskou činností (ekologická krize). Problém je značně závažný a humanitní vědní obory,

---

¹ZIEGLER, Václav. *Environmentální výchova v teorii a praxi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004, s. 54-55.

²JEMELKA, Petr. *Environmentalismus v českém filosofickém myšlení 1. poloviny 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 139–140.

včetně filosofie a etiky, společně hledají východiska ze současné situace naplněné ekologickou krizí a mohou významně přispět k utváření nové perspektivy označující se jako environmentální racionalita.³

„Provázanost racionální a emocionální hladiny v člověku je zřejmě zárukou skutečně lidského prožívání světa i lidského fungování ve světě a snad tak bude moci zapůsobit i při hledání budoucího spolubytí člověka a přírody.“⁴

Kořeny environmentalismu nacházíme především u Darwinovy evoluční teorie (darwinismus). Evoluce probíhá na základě přirozeného a pohlavního výběru, kdy vliv prostředí a přizpůsobení se podmínkám hraje důležitou úlohu ve schopnosti přežítí.

Darwinovy evoluční teorie zásadním způsobem přeměnily vědní obory „v tom smyslu, že prostředí se stalo pevnou součástí teoretické analýzy a přestalo být oním nediferencovaným, nezajímavým a nedůležitým pozadím zkoumaných fenoménů.“⁵ Prostředí a s tím související problémy byly vnímány jako odraz lidské činnosti.

1.1 Environmentalistika

„Nauka využívající poznatky vědního oboru ekologie, zabývá se vztahem člověka k přírodě a k životnímu prostředí, jakož i péčí o životní prostředí. Důležitými součástmi jsou např. zkoumání vlivů člověka na ekosystémy, využívání přírodních zdrojů, prevence nežádoucích zásahů a znečišťování životního prostředí, nápravy škod, ochrana přírody a krajiny, péče o lidské zdraví.“⁶

Člověk svým jednáním působí na přírodu a ovlivňuje ji (kladně, či záporně) a vychází z představy, že každý jedinec je za své chování odpovědný a měl by vynakládat dostatečné úsilí o eliminaci nežádoucího chování k přírodě.

---

³ Tamtéž, s. 5–7.

⁴ JEMELKA, Petr. *Environmentalismus v českém filosofickém myšlení 1. poloviny 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 12.

⁵ JEMELKA, Petr. *Environmentalismus v českém filosofickém myšlení 1. poloviny 20. století*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2002, s. 7.

⁶ MÁCHAL, Aleš. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. Brno: Rezekvítek Brno, 2006, s. 21.

2. Environmentální výchova

Environmentální výchova umožňuje vytvářet v jedinci integrovaný pohled, který získává postupným propojováním, upevňováním znalostí a dovedností sloužících „*k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí, tj. k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti... ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní styl a hodnotovou orientaci žáků.*“⁷

Prostřednictvím vzdělávacích oblastí, které se podílejí na realizaci průřezových témat, dochází k osvojování základních postojů a hodnot. Vzdělávací oblasti vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělání (RVP ZV).

Mezi ně patří: **Člověk a jeho svět** umožňuje základní nazírání na prostředí a okolní přírodu. Poskytuje chápání důsledků jednání a vštěpuje návyky odpovědného přístupu, kdy je v přímém kontaktu se žáky okolní příroda, a tím dochází k ovlivňování osobnosti jedince. **Člověk a příroda** je založena na pochopení souvislostí ekosystémů a biosféry. Ekosystémy jsou nezbytné pro zachování podmínek života, k zajištění obnovitelných zdrojů a přímo vyplývají ze vztahu k přírodě. **Člověk a společnost** se věnuje souvislostem ekologických, sociálních a technicko-ekonomických jevů. V těchto směrech musí být jistá opatrnost v jednání pro udržitelný rozvoj civilizace. **Člověk a zdraví** se zabývá vlivem prostředí na zdraví společnosti. V této vzdělávací oblasti je důležité poukázat na nutnost pečovat o životní prostředí. **Informační a komunikační technologie** umožňují využívat pro zjištění aktuálních informací internet, kde nalezne každý to, co ho zajímá i v oblasti životního prostředí, a podněcují pozornost na provázanost tématu. **Umění a kultura** poskytuje zdroj inspirace pro realizaci hodnot kulturních a uměleckých. V části **Člověk a svět práce** se vytvářejí pracovní aktivity související s životním prostředím.

---

⁷ RYCHLÍKOVÁ, Berta, Pavel DOSTÁL a Jana DOSTÁLOVÁ. *Environmentální výchova: Průřezové téma v Rámcovém vzdělávacím programu pro ZŠ*. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, 2005, s. 5.

Žákům pomáhá s konkretizací určitých životních profesí, ve kterých dochází k osvojení zásad a ovlivňování emocionální stránky jedince a rozvíjení osobnosti.⁸

2.1 Principy ve vzdělávání

Jedním z důležitých aspektů, jaký musí mít pedagog v rámci vyučování občanské výchovy, je pedagogický postřeh, který pramení ze schopnosti rozlišovat odezvy a vnímat podněty žáků, zda úspěšně pochopili učivo. „...škola má nezastupitelnou roli při utváření vztahu dítěte ke všem složkám prostředí, zejména k přírodě, právě při poskytování primárně uceleného obrazu světa...“⁹ Realizace probíhá pomocí dialogů, přijímání argumentů a vyslechnutí názorů druhých, s čímž úzce souvisí objektivní hodnocení výsledků. Žákům dopomáhá k tvorbě vlastního názoru a umožňuje zaujmout vlastní stanovisko na konkrétní problém podle získaných informací. Nejedná se pouze o memorování probrané látky, ale jde především o nácvik věcné argumentace a naslouchání názorům druhých, jejich respektování, což posiluje a podporuje jejich kritické myšlení. Úspěšnost učitele tvoří především kvalitní odborná připravenost. K získání tohoto aspektu je důležitá znalost učebnic a vědomosti z oblasti filosofické i společenskovední, neboť to je základ pro pedagogického pracovníka, který chce plnohodnotně a kvalifikovaně vést se žáky dialogy, a tím prohloubit učivo a orientovat se nad rámec učiva základních škol.¹⁰

Environmentální problematika ztrácí v hodinách smysl bez vědomostí pedagoga o přírodovědném oboru, který tvoří základ diskuze o její problematice, neboť nám objasňuje velice důležité vazby a vztahy v přírodě, jež se nás bezprostředně týká. Pedagog by měl mít široký přehled o aktuálním dění, aby se nezaměřoval jen na události v rámci České republiky, ale také na zahraničí. S žáky musí debatovat a vést je k pozorování věcí (souvislostí), kterými jsou obklopeni.

V této výchově nejde jen o míru předávaných informací, ale jde především o její aktivizační vliv, který má posluchače podněcovat, aby jednali s ohledem na živou

---

⁸ JEŘÁBEK, Jaroslav a Jan TUPÝ. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický Praha, 2007, s. 109 [cit. 2012-11-10]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>.

⁹ HORKÁ, Hana. *Ekologická výchova na 1. stupni základní školy*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1993, s. 4.

¹⁰ JEMELKA, Petr. *Úvod do ekologické problematiky*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2003, s. 56-57.

přírodu a projevovali jí úctu a ohleduplnost. Pedagog by měl žákům předávat poznatky o vnímání světa z různých úhlů pohledu, ne jednostranně. Tím je žákům umožněn výběr stanoviska, které budou zaujímat, bude se tedy jednat čistě o občanskou uvědomělost, nikoli o osvojování „černobílého“ vnímání světa.

Zprostředkování přírody dětem by měla být příležitost k ochraně přírody, nelze ji chápat jako samospasitelný prostředek, nýbrž jako „start“ k uvědomění krásy přírody, kterou jsme obklopeni a zároveň jsme za ni zcela odpovědní. Dovednosti získané v terénu, pomocí různých her nebo cvičení nejde získat v budově školy. Škola sice může jistým způsobem suplovat pobyt v přírodě, ale s největší pravděpodobností to nebude mít takový vliv na žáky jako v reálném prostředí, neboť nedojde k propojení teorie s praxí.

Občanská výchova v rámci environmentalistiky navazuje především na poznatky získané v předmětech prvouka a vlastivěda, které se vyučují na prvním stupni základní školy a umožňují rozvíjení vztahů k lidem i ke světu, jenž nás obklopuje. Je založena na prohlubování, získávání nových vědomostí a informací, jež se úzce dotýkají problematiky vztahu lidí a přírody. Usiluje o formování postojů žáka. Snaží se o společensky přijatelný model chování každého jednotlivce a uvědomění si odpovědnosti za svůj život, zdraví a důsledky svého rozhodnutí, kterým musí čelit. Podporuje společensky prospěšné činnosti, které provozují střediska environmentální výchovy.¹¹

Hodiny nejen v občanské výchově by měly být tvůrčí a motivující, jež dokážou žáky zaujmout nejen svým obsahem, ale i sdělením a umožní jim odnést si z hodiny co možná nejvíce pro stanovení pozitivních životních hodnot.

2.2 Průběh environmentální výuky

K výuce environmentalistiky je zapotřebí přistupovat s ohledem na úroveň získaných vědomostí a praktických zkušeností a podle toho pedagog zvolí hloubku, rozsah a tempo probírané látky. Vhodně by měly být kombinované vyučovací metody motivační, expoziční a fixační.

Motivační metoda spočívá v záměrném působení na žáka tak, že dochází k přesunu aktivit na jedince, a tím pádem v něm vzbuzuje zájem, podporuje

---

¹¹ Tamtéž, s. 58.

efektivnost učení a kritické myšlení. Rozvíjí vyjadřovací schopnosti u jedince či ve skupinových diskuzích.

Expoziční metoda je založená na osvojování nového učiva a fixační metoda znamená upevňování učiva, které si jedinec už osvojil, a probíhá formou procvičování či opakování probrané látky.

Pedagog by svoji hodinu neměl omezit jen na monologické verbální metody, které zahrnují výklad, vysvětlení, přednášku apod. Mělo by docházet k názorné výuce s použitím literatury k environmentální problematice, která bude vhodná pro žáky druhého stupně základní školy. Výuka by měla obsahovat exkurze či vycházky do nedalekého okolí a je velice důležité, aby docházelo k uskutečňování mezipředmětových vztahů. Škola také může zajistit besedy o aktuální situaci životního prostředí, aby žáci byli ozřejmeni se současným stavem.

2.2.1 Střediska environmentální výchovy

Na základě Státního programu došlo k vydání Metodického pokynu¹² (postup v realizaci) k EVVO (environmentální výchova, vzdělání a osvěta). Po jeho vydání učitelé žádali o pomoc s jeho naplňováním střediska ekologické výchovy. I dnes zaznamenávají tato střediska ze stany pedagogů četné dotazy a žádosti o podporu.

Střediska environmentální výchovy (SEV) jsou: „*Výchovně vzdělávací subjekty provozované jako obecní či státní školská zařízení nebo pracoviště nestátní (tj. zřizována soukromými osobami nebo nevládními neziskovými organizacemi), jejichž snahou je podílet se na ekologické výchově, vzdělávání a osvětě nejrůznější měrou a rozličnými způsoby. Střediska ekologické výchovy se zaměřují na především na ekopedagogické služby a činnosti, které z nejrůznějších důvodů nemohou poskytovat školy.*“¹³

Jejich práce spočívá v poskytování námětů a metodických návodů k využití v různých aktivitách, ale specializují se i na oblast vzdělávání učitelů. Střediska vydávají výroční zprávy, ve kterých se odrážejí snahy i úspěchy ve zvládnutí strategického plánu, jenž je vydáván vždy na určité období. Střediska environmentální výchovy vydávají výukové programy, pořádají speciální semináře

---

¹² Metodický pokyn se rozumí právo na informace o životním prostředí, vyplývající ze zákona č. 123/1998 Sb.

¹³ MÁCHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rezekvítek Brno, 2000, s. 132.

pro budoucí či stávající pedagogy a programy pro mimoškolní výchovu. V neposlední řadě provádějí publikační činnost a poradenství pro širokou veřejnost, kterým se záměrně chtějí dostat společnosti do povědomí.¹⁴

2.2.1.1 Sdružení středisek environmentální výchovy Pavučina

Jedná se o celostátní sdružení organizací, které se zaměřuje na environmentální výchovu. Snaží se o rozvoj výchovy a vzdělání, co se týče životního prostředí. Usiluje o rozvoj povědomí v České republice. Spolupracuje s členskými organizacemi a pomáhá jim s jejich činnostmi, aby tvořily plnohodnotné partnerství.

Jedním z dlouhodobých programů SSEV Pavučina je Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy (M.R.K.E.V.) Projekt vznikl v roce 2001 a dodnes patří mezi velice úspěšné. Přihlásilo se do něj více jak 747 škol (základních a středních) po celé republice a tento počet se neustále zvyšuje. Podporuje environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu (dále jen EVVO) ve škole i mimo školu. Kooperuje s pedagogickými pracovníky, školami a pomáhá při realizacích programů ve školách.

Dále se zasloužila o začlenění environmentální výchovy do ŠVP (Školský vzdělávací program) jako jednoho z průřezových témat. Materiály se v rámci členství rozesílají už několik let, postupem času došlo ke specifikaci těchto informačních i metodických materiálů jen na základní a střední školy, kde došlo k distribuci časopisu Bedrník od roku 2012 (souvisí s novými registracemi pro tento rok). Každá škola, která chce být součástí tohoto programu, musí zaplatit registrační poplatek 400 Kč za rok. Finance v rámci registrace budou využity na podporu spolupráce.¹⁵

2.2.1.2 Členská organizace SSEV Pavučina

Cassiopeia je centrum environmentální a globální výchovy. Vznikla v roce 1995 a nachází se v Jihočeském kraji. Od roku 1998 je finančně podporována Magistrátem města České Budějovice díky projektu environmentální výchovy.

---

¹⁴ Sdružení středisek ekologické výchovy. *Pavučina* [online]. 2010 [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://www.pavucina-sev.cz/?idm=56>

¹⁵ Sdružení středisek ekologické výchovy. *Pavučina* [online]. 2010 [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://www.pavucina-sev.cz/?idm=3>

Funkcí organizace je podpora a prohlubování zájmu škol o environmentální výchovu. Činnost je zaměřená na výukové programy pro mateřské, základní a střední školy. Nabízí poradenství současným i budoucím učitelům v EVVO a nabízí pomoc při jeho začleňování do výuky.

Spolupracuje s Pavučinou na projektu Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy v Jihočeském kraji. Organizace funguje také jako školící zařízení v EVVO pro Pedagogickou fakultu Jihočeské univerzity.¹⁶

3. Průřezová témata

Výzkumný ústav pedagogický, sídlící v hlavním městě, stál v roce 2009 před důležitým úkolem, tj. vytvořit návrhy pro tematické okruhy jednotlivých průřezových témat s pracovním názvem „Modelové očekávané výstupy k tematickým okruhům průřezových témat pro základní vzdělávání a pro gymnázia.“ V rámci tohoto úkolu bylo důležité poskytnout školním zařízením metodickou podporu k průřezovým tématům. Specifikace jednotlivých témat má sloužit ke konkretizaci znalostí a hodnot, které jsou zapotřebí u žáka rozvíjet prostřednictvím průřezových témat (dále jen PT), a k integraci tematických okruhů.¹⁷

Na tvorbě modelových očekávaných výstupů (dále jen MOV) spolupracovaly expertní týmy, které čítaly deset či třináct členů. Činnost týmů koordinoval Výzkumný ústav pedagogický (dále jen VÚP) jednotlivými granty. Pracovní týmy nebyly složeny náhodně, ale na koncepcích průřezových témat se podíleli autoři z nevládních organizací a učitelé základních škol a gymnázií. Potřebnost MOV pramenila ze zpětných reakcí od učitelů na shromáždění pořádaném VÚP a také z dotazníkového šetření, které probíhalo elektronickou formou, a bylo určeno ke sběru informací na reprezentativním vzorku školních zařízení, a zúčastnilo se ho celkem 53 respondentů. Výsledky dotazníkového šetření lze spatřit jako východisko ze soudobého pojetí průřezového tématu a nástroj pro další rozvoj a inovaci v

---

¹⁶ Ochrana přírody. *Cassiopeia* [online]. 2009 [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: www.cegv-cassiopeia.cz/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=22

¹⁷ PASTOROVÁ, Markéta a Jan SLAVÍK. *Příprava metodické podpory k výuce průřezových témat v základních školách a gymnáziích - výroční zpráva* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický Praha, 2009, s. 2 [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/03/MOV_Prurezova-temata_metodicka-podpora

rámcových vzdělávacích programech. Dotazník měl přinést informace také o tom, jak učitelé nahlíží na postavení PT v širším kurikulárním kontextu a zda vidí uplatnění témat ve výuce. Předpokladem měla být zkušenost každého respondenta ve vlastní výuce a současně odpovědi, jakým způsobem si zobecnili své mínění. Na tuto otázku téměř 96,33 % respondentů vyjádřilo souhlas a vidí jako neodmyslitelné používání průřezových témat v hodinách výuky. Neurčitý postoj byl zaznamenán pouze u dvou respondentů, což čítalo 3,67 % z celku, a týkal se environmentální výchovy. Forma zjišťování informací byla dotazníková a respondenti měli za úkol zaškrtnout jednu z možností v tabulce.¹⁸

Tudíž nebyla možnost zjistit, z jakého důvodu se respondenti takto vyjádřili, a dále se tím nějakým způsobem zabývat a specifikovat jej. O dalším zaměření dotazníku se nebudu dále zmiňovat. Celý uvedený dotazník je ke zhlédnutí ve Výzkumném ústavu pedagogickém.

„Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytváření příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.“¹⁹

Tematické okruhy všech průřezových témat mají přispět k efektivní výuce a reflektovat aktuální problémy dnešního světa. Umožňují rozvoj žáka jak v osobnostní, tak i sociální sféře. Smyslem průřezových témat je jednak snaha o doplnění vyučovacího předmětu o vzdělávací obsah, ale co je mnohem důležitější, umožnit žákům perspektivy poznání, které získají prostřednictvím zkušeností a dále využijí v každodenním životě. Smyslem průřezových témat je rozvoj komunikačních

---

¹⁸ PASTOROVÁ, Markéta a Jan SLAVÍK. *Příprava metodické podpory k výuce průřezových témat v základních školách a gymnáziích - výroční zpráva* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický Praha, 2009, s. 2-16 [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/03/MOV_Prurezova-temata_metodicka-podpora

¹⁹ JEŘÁBEK, Jaroslav a Jan TUPÝ. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický Praha, 2007, s. 90 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf

dovedností a schopnost spolupracovat ve skupině a být pojítkem mezi životem ve škole a mimo ni.

V rámcovém vzdělávacím programu je zařazeno celkem šest průřezových témat. Výchova demokratického občana, Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Mediální výchova, Environmentální výchova. O začlenění průřezových témat rozhoduje každá škola, která sestavuje Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP), jenž vychází ze zmiňovaného RVP. Škola zpracovává přehledy, kde tematické okruhy průřezových témat začleňuje do učebních osnov, a stanovuje, v jakých předmětech a ročnících dojde k jejich realizaci, což je důležité k osvojení klíčových kompetencí daného žáka. Základní škola má povinnost seznámit žáky s průřezovými tématy na obou stupních, jak na prvním, tak na druhém. Je pouze v režii školy, jaké tematické okruhy z PT vybere a umožní bližší nazírání na danou problematiku. Průřezová témata se řídí určitými pravidly pro začleňování. Na prvním stupni by měla zaznít všechna PT a z každého učitel vybere jeden tematický okruh. Na druhém stupni je to totožné, akorát místo jednoho tematického okruhu dojde k nepatrnému navýšení na dva okruhy.²⁰

3.1 Přínos průřezového tématu environmentální výchovy

Všechna průřezová témata mají obrovský přínos pro rozvoj osobnosti. Liší se zaměřením na určitou tematiku. Průřezové téma Environmentální výchova umožňuje žákům v oblasti znalostí a schopností rozvíjet znalosti o přírodě, nahlížet k souvislostem v biosféře, porozumět důsledkům lidského chování, uvědomit si vztah člověka a prostředí a možnost ohrožení v určitých oblastech světa, chápat problémy lokální i globální a hledat mezi nimi souvislosti, cítit vlastní odpovědnost za své činy vzhledem k prostředí, pěstovat návyky žádoucího chování, poukazovat na příklady jednání žádoucích i nežádoucích s ohledem na životní prostředí, rozvíjet spolupráci a komunikaci na téma soudobých problémů prostředí, racionálně myslet, uvažovat a zaujmout určité stanovisko a obhájit si svůj názor na danou problematiku. V oblasti hodnot Environmentální výchovy umožňuje vnímat život jako hodnotu

---

²⁰ TUPÝ, Jan. Průřezová témata. *Metodický portál RVP* [online]. 2005 [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/338/prurezova-temata.html/>

stojící na samém vrcholu, podněcuje ohleduplnost k prostředí, vede k senzitivnímu přístupu a vnímá přírodu jako kulturní dědictví.²¹

3.2 Tematické okruhy

Environmentální výchova je rozdělena do čtyř tematických okruhů: Základní podmínky života, Vztah člověka k prostředí, Ekosystémy, Lidské aktivity a problémy životního prostředí. Členění napomáhá v plné šíři pochopení problematiky provázaných vztahů mezi lidskou společností a přírodou.

3.2.1 Základní podmínky života

3.2.1.1 Voda

Voda má velký význam v zajišťování stability podnebí (regulátor podnebí) a umožňuje život na Zemi. Její množství na Zemi je přibližně 1,392 miliardy na km³ a z tohoto faktu by se mohlo zdát, že se jedná o nevyčerpatelný přírodní zdroj. Zásoby jsou rozmístěné nerovnoměrně, což představuje hlavní problém, neboť v některých oblastech je ohromný nedostatek nezávadné pitné vody u více než jedné pětiny všech obyvatel. Nekvalitní pitná voda má především vliv na zdraví, kdy se u jedince může objevit průjmové onemocnění nebo onemocnění očí, která souvisí se špatnou hygienou, kdy se v jedné vodě myjí a poté ji pijí. Nerovnoměrné rozmístění způsobuje její plýtvání z nadbytku a pro jiné znamená nedostatek pitné vody.²² Spotřeba v České republice se pohybuje zhruba kolem 103 l na jednu osobu za den. Jen pro představu ve srovnání s Velkou Británií ve spotřebě vody zaostáváme, neboť ve Velké Británii činí spotřeba na jednu osobu 343 l, a to nepředstavuje největšího spotřebitele, kterými jsou např. USA a Austrálie. Nedostatek se řeší převážně recyklováním a odsolováním mořské vody.²³

---

²¹ JEŘÁBEK, Jaroslav a Jan TUPÝ. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický Praha, 2007, s. 109-110 [cit. 2013-02-02]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>

²² MATĚJČEK, Tomáš. *Ekologická a environmentální výchova: příručka pro základní školy a střediska ekologické výchovy*. Praha: Česká geografická společnost, s.r.o., 2007, s. 8.

²³ Spotřeba vody. *Vodárenství* [online]. 2012 [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: <http://www.vodarenstvi.cz/clanky/nejvice-vody-spotrebuji-v-usa-nejvice-zaplati-v-dansku>

3.2.1.2 Ovzduší

Vzduch představuje směs plynů, která je nutnou podmínkou pro život na Zemi. Člověk svojí činností ovlivňuje v neskutečné míře ovzduší. Dochází ke znečišťování ovzduší prostřednictvím látek vznikajících spalováním fosilních paliv, tím se uvolňují nebezpečné látky, které v ovzduší reagují s vodou, a spojením těchto složek vzniká kyselina sírová a dusičná. Roztok zmíněných kyselin nazýváme kyselým deštěm, jenž ohrožuje půdu, lesy a organizmy ve vodě. Příčinou klimatických změn jsou bezesporu skleníkové plyny, které jsou markantním problémem, neboť se do ovzduší dostávají lidskou činností a náleží sem již zmíněné spalování paliv, kyselý dešť, smog, a to vše vede ke zvyšování koncentrace skleníkových plynů.²⁴

Největším problémem v současné době jsou emise prachových částic pocházející z automobilů, průmyslu a místních topenišť, kde dochází ke spalování nekvalitního uhlí nebo odpadků ve starých kotlích, tím se uvolňují karcinogenní látky do ovzduší, které se pojí s prachovými částicemi. Od 1. ledna 2008 vstoupila v platnost novela zákona o ovzduší. K ceně pevných paliv je připočtena ekologická daň, která má motivovat občany využívat k vytápění čistší paliva (obnovitelné zdroje, brikety, peletky, zemní plyn, biomasu). Další snahou Ministerstva životního prostředí o zlepšení kvality ovzduší je zpřísnění požadavků a od roku 2014 nebude možné zakoupit si nekvalitní paliva, neboť úplně zmizí z trhu.²⁵

3.2.1.3 Půda

Půda je základní podmínkou pro růst rostlin a života na Zemi. Její tvoření probíhá velmi pomalu, za tisíc let jí vzniká deset centimetrů, proto patří k obnovitelným zdrojům. Je důležitá pro tvorbu biomasy. Svými činnostmi může člověk půdu poškodit těžbou, zástavbou především v okolí měst, okyselením (viz. Ovzduší) a kontaminací nebezpečnými látkami, které ohrožují živé organizmy, bez

---

²⁴ MATĚJČEK, Tomáš. *Ekologická a environmentální výchova: příručka pro základní školy a střediska ekologické výchovy*. Praha: Česká geografická společnost, s.r.o., 2007, s. 10-11.

²⁵ Znečištění ovzduší. *Ministerstvo životního prostředí* [online]. 2008 [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/znecesteni_ovzdusi_vytapeni

nichž nemůže existovat další život. Tyto škodliviny se mohou dostat do lidského organismu prostřednictvím zvířat, která konzumujeme. Zlepšit kvalitu půdy lze látkami organickými a minerálními prostřednictvím hnojiv. V červnu 2012 došlo ke schválení novely stavebního zákona, který bude stavební záměry posuzovat z hlediska nutnosti stavby a celkového dopadu na životní prostředí, aby odnětí půdy nepostrádalo opodstatnění a nemělo negativní důsledky.²⁶

3.2.1.4 Přírodní zdroje

Zdroje surovin a energie, které jsou nezbytné k uspokojování potřeb člověka, se souhrnně nazývají přírodní zdroje. Rozdělují se na obnovitelné a neobnovitelné. Obnovitelné zdroje energie mají částečnou nebo úplnou schopnost obnovy přírodních energetických zdrojů. Sluneční záření poskytuje energii, kterou lze využít prostřednictvím slunečních konektorů nebo solárních elektráren a proměnit ji na teplo či elektřinu. Efektivitu ovlivňuje především intenzita a doba slunečního záření, kdy v různých ročních obdobích je záření zcela odlišné, a tak i míra jeho využívání. Větrnou energií se získává elektřina a funguje na základě slunečního ohřívání planety Země, kdy se prouděním vzduchu vyrovnávají tlakové anomálie v atmosféře. Vodní energie slouží k výrobě elektřiny, která vzniká prouděním vody. Malé elektrárny se vyskytují převážně v lokalitách bývalých mlýnů a jezů.

V České republice jich je více než 500, výroba dalších elektráren se setkává s ekonomickou nevýhodností při dlouhé návratnosti finančních zdrojů. Tři nejvýznamnější velké vodní elektrárny jsou: Orlík, Lipno a Slapy na řece Vltavě. Největší budoucnost v našich podmínkách má bezesporu pěstování a využívání rostlinné biomasy, kterou lze měnit na plyn nebo ji využívat na přímé spalování (dřevo, peletky, energetické plodiny, např. topol).²⁷

V domácnostech se na vytápění spotřebuje nejvíce energie. Úsporu energie lze snadno spatřit v zateplování domů či bytů, to je jeden ze způsobů, jak ušetřit energii.

---

²⁶ Novela stavebního zákona. *Ministerstvo pro místní rozvoj* [online]. 2009 [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Ministerstvo/Ministerstvo/Pro-media/Tiskove-zpravy/2012/Novela-Stavebniho-zakona-prinasi-predevsim-zjednod>

²⁷ Obnovitelné zdroje. *Nalezeno* [online]. 2008 [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://www.nazeleno.cz/obnovitelne-zdroje-energie.dic>

K neobnovitelným zdrojům náleží kovy (např. měď, zinek atd.), stavební materiál (např. stavební kámen), fosilní paliva (např. ropa, zemní plyn, uhlí). Jejich zásoby postupně ubývají a působí negativně na životní prostředí, proto se od jejich využívání upouští a nahrazují se obnovitelnými zdroji energie.

3.2.1.5 Biodiverzita

Pojem biodiverzita znamená rozmanitost živých organismů, tzn. počet druhů a ekosystémů. Jedním z největších problémů je její snižování, které je stokrát až tisíckrát rychlejší v závislosti na lidské činnosti, než by tomu bylo přírodní cestou. Smyslem biodiverzity je zachování přírodní rovnováhy. Důvodem snížení je těžba surovin (odlesňování a vysoušení mokřadů), nadměrný lov zvířat, rybolov. Ztráta biotopů (přírodních stanovišť) má za následek ohrožení 86 % ptáků, 88 % obojživelníků a 86 % savců a způsobuje snižování počtu druhů rostlin a zvířat. Dalším důsledkem ohrožení je změna klimatu, znečištění prostředí, stavba silnic, domů a továren. Vše zmíněné má za následek úbytek biodiverzity páchané lidmi a ohrožuje jak přírodu (ztráta rostlin a živočichů), tak budoucnost lidstva, neboť jsme na ekosystémech zcela závislí. Populace by měla čerpat přírodní zdroje opatrně, aby druhy i ekosystémy měly dostatek času ke své obnově. Biodiverzita umožňuje lidem využívat živé organismy ku prospěchu svému a má velký vliv na medicínu, umožňuje získávat poznatky a vytvářet léky z přírodních zdrojů (cca 43 procent) proti rakovině.²⁸

Od roku 2010 do května 2012 trval projekt „Podpora biodiverzity na Českomoravské vrchovině.“ Cílem bylo navázat spolupráci s obyvateli obcí, společnými silami ochraňovat vzácné přírodní lokality a propagovat důležitost ochrany přírody, podněcovat zájem prostřednictvím seminářů a praxe na toto téma a snaha zabránit snižování biodiverzity prostřednictvím informovanosti široké veřejnosti. Na přednáškách měla veřejnost možnost dozvědět se o historii své obce a okolí z hlediska přírody, dozvěděli se o výskytu druhů v místě jejich bydliště a

---

²⁸ Biodiverzita. *Ekologický institut Veronica* [online]. 2000 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.veronica.cz/?id=431>

součástí byly i informace, jak je chránit. V praxi měli možnost opravovat zídky z kamene, pomocí kosy sít trávu, sázet stromy a čistit studánky atd.²⁹

3.2.2 Lidské aktivity a problémy životního prostředí

3.2.2.1 Zemědělství a životní prostředí

Zemědělství zajišťuje bohatou produkci s ohledem na kvalitu a přírodní zdroje. Přispívá k utváření biodiverzity. Je výtvorem lidské činnosti, kterou se zajišťují nejrůznější produkty a potrava. Zemědělská výroba se dělí na výrobu rostlinnou a živočišnou. Oba tyto druhy se významně rozvinuly kvůli rostoucí populaci, ve snaze zajistit potraviny se výroba markantně rozšířila a začala negativně ovlivňovat životní prostředí. Zemědělská výroba likvidovala svým násilným rozšiřováním životní prostředí (vedlo ke snižování ploch lesů, stepí apod.) a zaznamenala zejména ohromné zvýšení zemědělské produkce, což způsobilo její přebytek a celkovou environmentální degradaci. Zemědělství zaujímá 50 % celkové půdy Evropské unie.

Významným momentem pro zemědělství a životní prostředí byla reforma z roku 1992 přijatá Evropskou komisí na základě Environmentálního programu, v níž je vyjádřena podpora zemědělcům k méně intenzivním zásahům, což povede ke snížení produkce a bude zohledňováno životní prostředí.³⁰ Současné zemědělství využívá všech dostupných technik, jež umožňují zemědělskou výrobu rozšířit bez zásahu do zvětšování polí. Ohrožení přírodního prostředí způsobuje v současnosti několik metod, které mají vést k intenzivnějšímu rozvoji. Využívání těžkých strojů k ošetřování půdy, kdy stroje svojí vahou udusávají půdu, a tím je nutné orat hlouběji. Na povrch se dostává půda, která není tak úrodná a je potřeba více hnojit, čímž dochází k jejímu znehodnocování. Negativní důsledky jsou spjaty i s používáním chemických prostředků (herbicidy, pesticidy), které se používaly proti

---

²⁹ Podpora biodiverzity. *Český svaz ochránců přírody* [online]. 2009 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: <http://www.csopknezice.cz/2-aktuality/dvoulety-osvetovy-projekt-na-podporu-biodiverzity-skoncil.html>

³⁰ Zemědělství a životní prostředí. *Centrum pro otázky životního prostředí* [online]. 1992 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: http://www.czp.cuni.cz/projekty/konf_hledani/Sbornik/zidek.htm

škůdcům, tyto látky se dostávaly do řek a pro méně odolné živočichy to mělo tragické následky.³¹ Zemědělská výroba je zdrojem skleníkových plynů, které unikají do ovzduší (hlavně metanol).

Zemědělství má velký význam pro pěstování potravin a především pro pěstování energetických a technických plodin. S ohledem na současné problémy a negativní důsledky nezbývá nic jiného, než hledat nové přístupy v tomto odvětví. Nový přístup lze spatřit v ekologickém zemědělství, kdy se nepoužívají chemické látky a usiluje se o šetrnější přístup k životnímu prostředí (ke krajině a půdě). Produkty obsahují vyšší kvalitu, tzn. zdravý a chemicky neošetřený výrobek, který je šetrný k životnímu prostředí a vede ke zvýšení biodiverzity prostředí.

3.2.2.2 Průmysl a životní prostředí

Rozvoj průmyslu souvisí s tzv. průmyslovou revolucí, započatou v polovině 18. století. Pro získávání energie se používalo spalování dřeva, které nebylo tak efektivní, a postupem času byl zaznamenán velký nedostatek dřeva i energie. Náhradou za dřevo se stalo uhlí, které spalováním umožnilo získávat energii v obrovské míře. Technické vynálezy a vědecké objevy přispěly k rychlému rozvoji průmyslové výroby, souvisí s množstvím pracovních příležitostí ve městech, do kterých byla nutnost se stěhovat. Znatelně se změnila hustota osídlení obyvatel. S rychlým rozvojem průmyslu souviselo zhoršování životního prostředí. V 60. letech 20. století si hospodářsky vyspělé státy začaly uvědomovat ekologické důsledky a vznikl zákon o ochraně životního prostředí, který stanovuje omezit množství odpadků vznikajících při průmyslové výrobě a škodlivých látek, které jsou vypouštěny do prostředí a mají vliv na půdu, ovzduší, organizmy, vodu. Nejedná se pouze o lokální dopad, ale šíří se do velkých vzdáleností, např. vzduchem a způsobuje ohrožení životního prostředí i zdraví občanů. Situaci životního prostředí

---

³¹ Vliv zemědělství. *Ekologie* [online]. 2007 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://ekologie.xf.cz/temata/vlivyzemedelstvi/vlivyzemedelstvi.htm>

může pozitivně ovlivňovat každý tým, že při výběru výrobků bude dávat přednost těm, které obsahují ekoznačku a šetří životní prostředí.³²

3.2.2.1 České výrobky a ekologické značení

Značka český výrobek zaručuje spotřebitelům původ na českém území a plnění ekologické normy. Značka Klasa představuje prestižní ocenění nejlepších potravinářských či zemědělských výrobků, je udělována každoročně ministrem zemědělství. Ocenění poukazuje na kvalitu výrobku a používání domácích výrobků.³³ V České republice se vyskytují pouze dvě ekoznačky³⁴, získat je není snadné, neboť podléhají přísným kritériím.

Produkt ekologického zemědělství. Ekoznačka označuje ekologické potraviny (BIO). Zaštituje ji Ministerstvo zemědělství ČR.

Obrázek 1: Značení biopotravin pro spotřebitele

Ekologicky šetrný výrobek, který podléhá kontrole, zda splňuje ohled na životní prostředí a zdraví při výrobě a spotřebě, na možnosti likvidace a jeho vlastnosti. Je zaštitěna Ministerstvem životního prostředí.

Obrázek 2: Značka zajišťuje kvalitu na českém trhu

³² ROZPRÝMOVÁ, Jaroslava a Milica SEDLÁČKOVÁ. *Metodika implementace Průřezového tématu Environmentální výchova I* [online]. Brno: Rezekvítek, 2007, s. 2-4 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.rezekvitek.cz/soubory/4-prumysl-a-zp--f75.pdf>

³³ Biopotraviny. *Hra o Zemi* [online]. 2007 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.hraozemi.cz/odpovedna-spotreba/znacky.html>

³⁴ Loga pro ekologické zemědělství. *Ministerstvo zemědělství* [online]. 2009 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/loga-a-znacení/>

3.2.2.3 Odpady

K problémům životního prostředí přispívá ohromné množství odpadů. Na každého obyvatele v České republice připadá 306 kg za rok, je to dáno životním komfortem, který pramení z žití v moderní civilizaci. Obyvatelé Evropské unie vyprodukují kolem 524 kg odpadu za rok. Občané České republiky vytvářejí méně odpadu, ale mnohem méně recyklují.

S jeho velkým množstvím souvisejí problémy se znečišťováním prostředí. Jednou z možností, jak likvidovat odpad, je spalování, výhodou je energetické využití (teplo) a obrovskou nevýhodou je proces čištění spalin (riziko úniku škodlivin do ovzduší). Divoké skládky představují riziko kontaminace půdy či vody. Třídění a recyklace představují jednu z nejefektivnějších likvidací těchto materiálů a zároveň šetrnost k prostředí. Cílem je dosáhnout snížení produkce odpadků prostřednictvím vratných obalů a využívat je jako cennou surovinu k opětovné výrobě.³⁵

Český statistický úřad prováděl šetření, zabýval se tříděním odpadu a došel k závěru, že čeští obyvatelé třídí mnohem intenzivněji než kdykoliv předtím. V roce 2011 třídilo odpad celkem 68 % obyvatel oproti roku 2010, kdy třídilo „pouze“ 65 % obyvatel.³⁶

Pro základní školy se pořádají soutěže ve sběru a třídění odpadu probíhající za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky nebo různých společností. Společnost WEGA recycling s.r.o., každoročně pořádá soutěž pro žáky, jejichž úkolem je sbírat papír, PET lahve, plechovky, hliník, železo. Prvních pět škol s největším objemem získává finanční hotovost.³⁷

Žáci si prostřednictvím soutěže uvědomují nezbytnost třídění surovin, nutnost jejich dalšího využití, dochází k vštěpování základních hodnot a povědomí o celém procesu. Základním hnacím motorem ke sběru a třídění surovin pro ně představuje

---

³⁵ MACHAČNÝ, Jiří. Spalovna komunálního odpadu. *Podještědské gymnázium Liberec* [online]. 2002 [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <http://www.pglbc.cz/files/chv/spalovna/environment.html>

³⁶ Třídění odpadu. *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/cesi_tridi_odpad_stale_intenzivneji20110819

³⁷ Nabídka pro školy. *WEGA recycling* [online]. 2013 [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.wegarecycling.cz/cs/souteze-pro-skoly/aktualni-soutez-ceny-v-soutezi.shtml>

finanční odměna, což se změnou priorit bude představovat posun v chápání a nazírání na životní prostředí jako na složku nezbytnou k jejich existenci a budoucnosti.

3.2.3 Ochrana přírody a kulturních památek

Příroda a památky patří neodmyslitelně k sobě, je to dáno dlouhou a společnou tradicí a je potřeba je vnímat jako společné dědictví. Během uplynulých dvaceti let docházelo k vzájemným konfliktům pramenícím z rozdělení péče o státní památky a ochranu přírody. Aby nedocházelo k názorovým střetům (kulturní památky představovaly biotop ohroženým živočichům, např. netopýru velkému), byla roku 2011 podepsána smlouva o vzájemné spolupráci, kterou uzavřely Národní památkový ústav a Agentura ochrany přírody a krajiny. Neziskové organizace, které se sdružují, přispívají svými silami o péči a ochranu přírodních a kulturních hodnot.³⁸ Největší dobrovolnou organizací v České republice je Český svaz ochránců přírody.

3.2.3.1 Proměny krajiny

Proměny krajiny souvisí s rozvojem zemědělství, kdy člověk začal přetvářet okolní prostředí pro své potřeby. Druhým významným mezníkem v přeměně byl rozvoj průmyslu, který souvisel s rozvojem měst z důvodu nárůstu pracovních míst. Změny ve využívání mění důležité vlastnosti krajiny, např. biodiverzitu, typy krajiny a ekonomickou stabilitu (změna pole na louky a pastviny), to vše je výsledkem lidské činnosti. Z důvodu rozvoje dopravy, růstu měst, průmyslu a zemědělství zanikla orná půda nebo je ohrožená. Rozvoj dopravy představuje pro životní prostředí velký vliv na jeho kvalitu, neboť dochází k vypouštění nebezpečných látek do ovzduší prostřednictvím spalování pohonných hmot (viz kapitola Ovzduší). Změny využití ploch souvisejí se změnou životního stylu, lidé mají vysoké nároky na volnočasové aktivity, což se projevilo výstavbou zařízení rekreačních i sportovních. S proměnou krajiny se objevuje možnost rekultivace, tzv. umělé obnovení ploch. Krajiny, které byly nějakým způsobem poškozeny, znehodnoceny, jsou obnovovány (přirozená

---

³⁸ PEŠOUT, Pavel. „Znovuobjevená“ spolupráce při ochraně přírody a památek. *Ochrana přírody* [online]. 2011, č. 4, s. 7-8 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/res/data/025/003065.pdf?seek=>

funkce). Tato rekultivovaná místa mohou být využita pro zemědělství, volnočasové aktivity či lesnictví.

3.2.4 Ekosystém

Je tvořen společenstvím organismů typických pro určité prostředí, tedy sjedná se „o funkční soustavu živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase.“³⁹ Jednotlivé složky lesa, např. rostliny, živočichové, houby, stromy, mikroorganismy apod., vytvářejí s abiotickými složkami (ovzduší, půda, ...) ekosystém, který se neustále proměňuje a je založen na principu samoregulace umožňující stabilitu ekosystému. Procesy v ekosystémech jsou charakteristické pro znovuoobnovování, kdy dochází k asimilaci živých organismů s neživými. Závisí na změně klimatu a činnostech lidí. K ničení přispívá těžba, požár, záplavy nebo odvodnění, zamoření (kontaminace).

Les jako jeden ze základních ekosystémů je významný pro tvorbu kyslíku, mimo jiné slouží také jako prostředí pro trávení volného času a přirozený domov pro mnoho živých zvířat a organismů. Dřevo představuje základní zdroj surovin. Lesy u nás zaujímají pouze 33,3 % rozlohy a jsou ovlivněny lidskou činností. Dalším ekosystémem jsou tropické deštné pralesy, představují největší biodiverzitu na souši. Ohromnou rychlostí jich ubývá, což je způsobené vypalováním a těžbou vzácného dřeva.

Tropické lesy představují domov pro nespočetné množství zvířat (odhadováno na polovinu živočišných druhů vyskytujících se na Zemi). Pralesů je v dnešní době kolem 20 % a jsou kriticky ohroženy, 80 % jich bylo zničeno v důsledku lidské činnosti. Úbytek způsobuje vymírání živočišných druhů a jejich kácení souvisí s globálním oteplováním. Za rok dochází ke zničení pralesů o rozloze 141 205 km².

Oceány a moře zaujímají plochu o rozloze větší jak 70 %. Spolu s lesními ekosystémy utvářejí podnebí. Velký význam v produkci kyslíku a vstřebávání oxidu uhličitého představují působení mořských proudů a fotosyntéza mořských řas. Život

---

³⁹(Zákon č. 17/92, § 3, In: Máchal, Aleš, 2000, s. 73), Máchal, Aleš.: *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Rezekvítek, Brno 2000, s. 73.

v mořích je velmi rozmanitý a důležitý je pro člověka rybolovem. Některé činnosti člověka mohou negativně ohrozit ekosystém znečištěním, ropnými katastrofami apod.

3.2.5 Vztah člověka k prostředí

Člověk prostřednictvím přírody uspokojuje své potřeby získáváním energií, tepla, surovin apod., které čerpá z přírodních zdrojů. Člověk je součástí přírody, přetváří ji ku prospěchu svému, ale působí na přírodu negativně. Stav prostředí má velký vliv na kvalitu zdraví jedince, je dán kontaminací ovzduší, která způsobuje různé alergie, astma bronchiale a zapříčiňuje vznik rakoviny. Ke znečišťování ovzduší přispívá spalování fosilních paliv, odpadků a produkce průmyslu a automobilů, které souvisejí se vznikem emisí prachových částic. Vztah člověka k prostředí odráží životní styl, který se proměňuje s ohledem na využití volnočasových aktivit, kdy se podmaňuje příroda a přetváří účelně krajina. Prosazením zájmů lidí dochází ke zneužívání přírodních zdrojů. S moderní civilizací je spjatá nadměrná spotřeba věcí a neúnosné množství odpadků mající na prostředí negativní vlivy (únik škodlivin do ovzduší spalováním, tvorbou černých skládek hrozí únik do půdy, vody).

Tematický okruh dále zahrnuje téma Naše obec, kde se vymezí původ, příroda a kultura, způsoby odpadkového hospodářství a řešení, zajišťování ochrany přírody. Nerovnost života na Zemi, která je způsobená rozdílným rozmístěním přírodních zdrojů (podmínkami prostředí), souvisí s rozdílným společenským vývojem. Vývoj společenský i ekonomický vedl k prohlubování nerovnosti v rozvoji světa. Je spojena s populační explozí a na druhé straně s hladověním a podvýživou.

Všechny zmíněné tematické okruhy mají společný zásah lidské činnosti do přírody, což se odrazilo ve významném poškozování ekosystémů, rozlehlém znečišťování přírody, nenahraditelném vyhubení druhů zvířat a organismů, nebezpečí možnosti vyčerpání přírodních zdrojů, znečištění atmosféry (globální oteplování), zvyšování množství odpadů, znečišťování půdy a vody (ekologické katastrofy).

4. Časopisy pro děti a mládež

Současný přehled veškerých periodických tiskovin zaměřených pro děti a mládež vede Evidence periodického tisku Ministerstva kultury České republiky⁴⁰, což umožňuje vyhledávání jednotlivých časopisů (nejen pro děti a mládež) podle názvu, vydavatele, místa vydání, evidenčního čísla a periodicity.

Na českém trhu existuje nepřehledné množství periodik pro děti a mládež, které nejsou neměnné a odvíjejí se v závislosti na svojí úspěšnosti.

Periodický tisk monitorují v České republice společnosti GfK Praha a MEDIAN, s pověřením Unie vydavatelů a Asociace komunikačních agentur se zaměřením na čtenost tištěných titulů. Výzkum čtenosti za rok 2012 ve 3. čtvrtletí a 4. čtvrtletí jednoznačně stanovil, že na prvním místě se umístil časopis ABC v čtenosti na vydání se 156 tisíci dětských čtenářů. V žebříčku nejčtenějších časopisů se objevil časopis 21. století Junior se 104 tis. čtenáři.⁴¹

Na základě zmíněných agentur a vlastní znalosti časopisů došlo ke stanovení titulů určených pro analýzu environmentální problematiky.

4.1 Klasifikace vybraných časopisů

Pro analýzu byly vybrány následující časopisy pro děti a mládež: ABC, 21. století Junior, Moje 1. noviny a Mateřídouška, neboť důraz byl kladen na jejich rozmanité zaměření.

Zmíněným titulům bude věnován prostor pro stručný přehled základních údajů a obsahových specifik.

---

⁴⁰ Evidence periodického tisku. *Ministerstvo kultury* [online]. 2007 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: www.mkcr.cz/scripts/modules/catalogue/list.php?catalogueID=1&lid=1&pg=306

⁴¹ Časopisy – pro děti a mládež. *Metodika MEDIA PROJEKTU 2012* [online]. 2012 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.unievydavatelu.cz/Upload/1087.pdf>

4.1.1 ABC

Název:	ABC
Periodicita:	čtrnáctideník
Cena:	45 Kč
Počet stran:	44 – 52
Kategorie:	pro mládež
Tištěný náklad ⁴² :	70 030
Vydavatelství:	Ringier Axel Springer CZ a.s.

Tabulka 1: Specifika časopisu ABC

Časopis ABC vychází od roku 1957, vydavatelství Ringier Axel Springer CZ jej začal vydávat od roku 1994. Získal třikrát za sebou ocenění za kvalitu časopisu (2005 až 2007) od Unie vydavatelů, v kategorii časopis pro mládež obdržel titul Časopis roku.⁴³ Jedná se o populární čtrnáctideník určený pro mládež. Svým čtenářům nabízí rozmanité informace z oblasti přírody, techniky, vědy, sportu i moderních technologií. Součástí časopisu jsou pestré soutěže, kvízy, vystřihovánky. Internetová verze časopisu je dostupná na webových stránkách www.abeko.cz, kde nalezneme archiv vydaných článků od roku 1999 do současnosti.⁴⁴

4.1.2 21. století Junior

Název:	21. století Junior
Periodicita:	měsíčník
Cena:	69,90 Kč
Počet stran:	68
Kategorie:	pro děti a mládež
Tištěný náklad:	28 273
Vydavatelství:	RF Hobby s. r. o

Tabulka 2: Specifika časopisu Junior

---

⁴² Deníky. *ABC ČR - Kancelář ověřování nákladu tisku* [online]. 2013 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://www.abccr.cz/overovana-data/periodicky-tisk-1/?filterYear=2013&filterMonth=1&notVerified=1>

⁴³ Stav vývoje jedince mezi dětstvím a dospělostí

⁴⁴ Archiv časopisů ABC [online]. [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <http://www.abeko.cz/archiv-vydani>

Časopis Junior vydává RF Hobby s. r. o., má více jak pětiletou tradici na pultech českých prodejen a navazuje na úspěšný časopis 21. století. Svým čtenářům nabízí široké informace z vědy, techniky, přírody, historie a umění. Vychází každý měsíc a na webových stránkách www.junior.rf-hobby.cz je rozsáhlý archiv, který obsahuje elektronickou podobu časopisu od čísla 6 z roku 2006 až do aktuálního čísla, nabízí rubriky a články, které se objevily v daném čísle. Přednost časopisu spočívá v jednoduchosti a srozumitelnosti, což umožňuje pokrýt širší okruh čtenářů.⁴⁵

4.1.4 Moje 1. noviny

Název:	Moje 1. noviny
Periodicita:	měsíčník
Cena:	28 Kč
Počet stran:	42
Kategorie:	pro děti a mládež
Tištěný náklad	nevydáváný
Vydavatelství:	MŠMT

Tabulka 3: Specifika titulu Moje 1. noviny

Časopis Moje 1. noviny byly určeny především žákům základní školy, kteří měli možnost objednání titulu přes školu, kam jim byl zasílán. Prvořadým cílem bylo podporování literární gramotnosti se zaměřením na různorodé tematické okruhy, které se převážně týkaly přírody, techniky a vědy. Svoje působení ukončil v roce 2006.⁴⁶

⁴⁵ Časopis 21. století Junior. [online]. [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: http://junior.rf-hobby.cz/startovacka.php?locales=2&id_page=232&id_previous_page=249&nocache=1367483547.7949&inq=73c06cc4cff9f29c452e3ab481e6ef58&ida=0&id_art=0&sta=0&cislo=0&sea=0&=0&fid=0&nsrd=0&kty=0&chec ksum=023a744d669569950189724c5786b85c

⁴⁶ Moje 1. noviny. [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: <http://www.dama.cz/clanek.php?id=6297>

4.1.3 Mateřídouška

Název:	Mateřídouška
Periodicita:	měsíčník
Cena:	36 Kč
Počet stran:	48
Kategorie:	pro děti
Tištěný náklad:	53 000
Vydavatelství:	Mladá fronta

Tabulka 4: Specifika Mateřídoušky

Časopis *Mateřídouška* patří k nejdéle vydávaným titulům na českém trhu. První číslo vyšlo v prosinci roku 1945 a časopis se neustále proměňoval v závislosti na dětských čtenářích. Vydávání zajišťuje Mladá fronta. Vychází každý měsíc. Nabízí čtenářům zajímavé čtení z oblasti techniky, přírody, kultury, jež mu pomáhá poznávat svět kolem sebe. Titul je určený nejmenším dětem, proto obsahuje velké množství hlavolamů, vystřihovánek (pexeso, skládačky a stolní hry apod.), soutěží, křížovek a komiksů. Součástí časopisu bývá přiložené CD s PC hrami, které podněcují kreativitu, důvtip a vzdělávací složky od útlého věku.⁴⁷

---

⁴⁷ Časopis *Mateřídouška*. [online]. [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.mf.cz/produkty/materidouska/>

EMPIRICKÁ ČÁST

5. Metody a techniky sběru dat

Pro své empirické šetření jsem zvolila kvantitativní metodu. Východiskem analýzy obsahu jsou teoretické koncepty tematických okruhů environmentální výchovy vycházející z RVP ZV: Základní podmínky života, Lidské aktivity a problémy životního prostředí, Ekosystém, Vztah člověka k prostředí.

Sběr dat proběhl na stránkách vybraných časopisů pro děti a mládež. Zkoumány byly články a titulky v každém výtisku z celkových dvou kompletních ročníků časopisů: ABC, 21. století Junior, Moje 1. noviny a Mateřídouška.

5.1 Cíl empirické části

Cílem empirické části je zhodnotit možnosti využití časopisů pro děti a mládež ve výuce průřezového tématu environmentální výchova. Obecným cílem šetření je zjištění environmentální problematiky a její reflexe na stránkách vybraných časopisů: ABC, 21. století Junior, Moje 1. noviny a Mateřídouška.

6. Profily časopisů pro děti a mládež

6.1 Profil časopisů pro děti

Časopisy pro děti jsou určeny dětem od útlého věku a stávají se pomocníkem v jejich edukaci, kterou využijí ve svém volném čase. Jsou psány velmi srozumitelnou a snadnou formou pro porozumění jedinci. Význam dětských časopisů spočívá především v jedincově duševním rozvoji, kultivaci projevu, estetickém vnímání a socializaci do společnosti. Výběr titulů je velmi důležitý a neměl by být založený na hračce, která je k danému číslu přiložena a vybízí k jeho koupi, jež se „vyplatí“, avšak účel titulu jako „vzdělávacího média“ nemusí být naplněn.

6.2 Profil časopisů pro mládež

Jsou zaměřené na mládež a obsah periodik se soustřeďuje na rovinu vzdělávací, zábavnou a zájmovou. Cílem tiskovin je ovlivňování mladých lidí a ti mají prostřednictvím svých názorů a požadavků zpětně ovlivňovat obsah daných čísel. Prvoplánově mají funkci vzdělávací, tudíž nelze tvrdit, že by prvotním faktorem vydávaných tiskovin byl pouze zisk z prodeje. Časopisy pro mládež jsou na českém trhu zastoupeny v nepřeberném množství a jednotlivé dělení vychází ze zájmů čtenáře.

6.3 Stanovení hypotéz

Časopisy pro děti i mládež mají funkci vzdělávacího média a slouží převážně k edukaci jedince. Proto je logické, že by časopisy měly vycházet z rámcového vzdělávacího programu, rozvíjet jedincovo učení a poznávání prostředí, vštěpování základních hodnot, na kterých je společnost založena. Jelikož časopisy pro děti jsou určeny jedincům od útlého věku, je pochopitelné, že environmentální problematika by měla být podávána nejjednodušší formou, prozaickým textem, hrou, komiksem, vystřihovánkami, pracovními listy na doplňování a obrázky, čímž by došlo k nenásilnému vzdělávání.

Stěžejními tématy v časopisech pro mládež je věda, příroda, technika. Z toho se dá předpokládat, že výskyt environmentální problematiky bude dost značný oproti časopisům pro děti. Mládeži by měly nabízet osvojování poznatků, které vycházejí z rámcového vzdělávacího procesu, založených na získávání a prohlubování nových vědomostí a informací, jež se úzce dotýkají problematiky vztahu lidí a přírody. Měly by usilovat o formování postojů žáka a o společensky přijatelný model chování každého jednotlivce a uvědomování si odpovědnosti za svůj život, zdraví a důsledky svého rozhodnutí. Proto se dá předpokládat, že periodika budou motivující a tvůrčí a budou mít tu moc zaujmout čtenáře svým obsahem a sdělením, aby došlo ke stanovení pozitivních životních hodnot.

7. Analýza obsahu časopisů pro děti a mládež

7.1 ABC 2011

V kompletním ročníku 2011 vyšlo celkem 24 časopisů⁴⁸, ve kterých se objevilo 14 článků pojednávajících o vztahu člověka k živočichům jako o základní podmínce života. Vlivem lidské činnosti dochází ke snižování biodiverzity mnohem rychleji, což má za následek snižování počtu zvířat a jejich vymírání. Časopis se na tuto skutečnost zaměřuje a prostřednictvím svých článků usiluje o bližší porozumění a zprostředkování informací dětem o tom, jak lidská bezohlednost nezná mezí a ke svému prospěchu ničí život kolem sebe.

V rubrice „Zaniklý svět“ jsou představována vyhynulá zvířata, která by dnes mohla při troše štěstí existovat, mohli bychom se s tím daným druhem setkávat v ZOO nebo ve volné přírodě a mohla být dědictvím budoucím generacím, kdyby do jejich života nezasáhli lidé a pro svoje účely je nevyhubili. Např. v čísle 20 se pojednává o vakovlkovi⁴⁹ nebo v čísle 23 o zebře kvaze.⁵⁰

V čísle 2 v rubrice „Příroda“ nalezneme článek o zvířeti jménem dželada.⁵¹ Zde se čtenáři dočtou, že tento druh není ohroženým druhem, ale v brzké budoucnosti se tento fakt může změnit, neboť rychle mizející pastviny kvůli chovu domácích zvířat ničí jeho přirozené prostředí a může způsobit jeho vyhynutí. Stejnému problému čelí irbis⁵², kdy místní pastevci skotu pro obživu dobytka vytlačili přirozenou kořist, a tím začal lovit skot, čímž se odstartoval jeho lov. Jeho radikální úbytek způsobil také velký zájem o jeho hustou kožešinu, která byla velmi ceněná u vyšší vrstvy společnosti v Evropě a Severní Americe. Uvnitř čísla nalezneme plakát, na kterém je vyobrazen nártoun filipínský, který čelí stejné hrozbě jako mnoho dalších zvířat, a to lidem, kteří ho nejvíce ohrožují, a musí čelit nelegálnímu lovu a kácení lesů. Téměř ve všech číslech nalezneme ohrožená zvířata a nutnost jejich záchrany jako dědictví budoucím generacím.

---

⁴⁸ Nezapočteny speciální čísla u žádných titulů.

⁴⁹ Časopis ABC, číslo 20/2011, s. 19.

⁵⁰ Časopis ABC, číslo 23/2011, s. 38-39.

⁵¹ Časopis ABC, číslo 2/2011, s. 16-17.

⁵² Časopis ABC, číslo 5/2011, s. 12-14.

Dále v tomto ročníku bylo uvedeno celkem 8 článků, které se věnují přírodním zdrojům a přinášejí novinky ze světa, např. jak za pomoci elektrifikace vozů⁵³ přispět ke snížení dopadu na životní prostředí pro budoucnost, kdy se ve velké míře omezí spotřeba ropných produktů v závislosti na hmotnosti vozidla, a proto by se ušetřily miliony tun ropy. Již v současnosti existují elektrické automobily, ale pořizovací cena je příliš vysoká a málokdo si je v současné době může dovolit. Dalo by se říci, že vývoj těchto aut je v začátcích a na českém trhu se jich vyskytuje omezený počet, což souvisí s pořizovací cenou. Za pár let by se měly stát dostupnější i cenově přijatelnější.

Celá planeta si je dobře vědoma, jak je životní prostředí poznamenáno lidským chováním, a snaží se minimalizovat budoucí dopady na přírodu. Vědci přicházejí s novými nápady, jak využívat jen čistou energii, a to díky slunci, větru, biomase a energii z mořských vln.⁵⁴ Pro některé části světa jsou technologie příliš drahé, a nemohou si je proto dovolit. Lidský důvtip a vynalézavost ovšem nezná mezí a v situacích, jako je tato, místní obyvatelé přišli s nápadem, který je omezen jen na tropické a subtropické pásmo, vhodným právě pro Afriku. Za pomoci celofánu a od něho se odrážejících slunečních paprsků si vyrobili sluneční vařič, na kterém mohou vařit i péct, a tím ve velké míře omezit spotřebu palivového dřeva a zajistit tak pozitivní dopad, kdy se upouští od jeho spalování a ničení tropických lesů.⁵⁵ Slunce, jako čistý zdroj energie, chtějí využít jako pohon automobilů, který ovšem bude závislý na klimatických podmínkách a jeho využití bude znamenat omezení spotřeby benzínu a nafty.⁵⁶

Důraz na stránkách časopisu je kladen i na potřebu recyklace a je vyjádřena nutnost podílet se na ní kolektivně. Informuje jedince o nutnosti využívat recyklovaný materiál, např. psací pera z plastových lahví, tímto způsobem se ušetří tisíce barelů ropy, neboť jsme si vědomi, že ropy na Zemi není neomezeně. Paradoxně cena recyklovatelného pera je srovnatelná s cenou nově vyrobených per, a

---

⁵³ Časopis ABC, číslo 3/2011, s. 6.

⁵⁴ Časopis ABC, číslo 14/2011, s. 38-39.

⁵⁵ Časopis ABC, číslo 17/2011, s. 44.

⁵⁶ Časopis ABC, číslo 23/2011, s. 6.

proto se výrobci snaží docílit větší spotřeby recyklovaných per, a tím snížit zatížení životního prostředí.⁵⁷

7.2 ABC 2012

Stejně jako v ročníku 2011, tak i v ročníku 2012 převažují témata zabývající se vztahem člověka a zvířat, přesný počet článků je 17.

Vyskytuje se zde i rubrika „Zaniklý svět“, která přináší ohlédnutí za příběhy vyhynulých zvířat a příčinami jejich vyhynutí. Alka velká byla lovena pro své peří a maso.⁵⁸ U želvy sloní byl zcela vyhuben jeden poddruh kvůli zájmu o želví maso.⁵⁹ Často docházelo k vybíjení zvířat, protože se neuměla jakkoliv bránit a představovala pro lovce snadnou kořist. Opačným případem jsou vorvani, již představují pro lovce stále velmi nebezpečného soupeře, neboť poraněný vorvaň je natolik schopný boje, že rozbíjel lodě, a tím se uchránil před tragickým koncem svého žití.⁶⁰ Aktuální hrozbě musí čelit lemuři. 23 druhů lemurů je kriticky ohroženo lidskou činností, neustále dochází k těžbě madagaskarského pralesa, což má za následek ztrátu jak životního prostředí, tak i zvířat, která v něm žijí.⁶¹

Časopis ABC lidem pouze nepředstavuje ty nejhorší možné scénáře spáchané na zvířatech, ale prostřednictvím takovýchto článků se snaží apelovat na mladé čtenáře, aby si uvědomili, že za své chování jsou plně zodpovědní a z chyb způsobených v minulosti by se měli poučit a škody napáchané na přírodě se snažit odčinit a vynakládat úsilí k její ochraně. To dokládá i článek, ve kterém nalezneme příběhy slonů, kteří jsou transportováni na Srí Lanku, kde jim bylo vybudováno přirozené prostředí a zajištěna lepší akomodace do divočiny po úrazech končetin způsobených šlápnutím na minu z války či poraněním elektrickým proudem.⁶² Pomoc ohroženým druhům je nezbytná a na tento fakt odkazuje i další článek pojednávající o nártounech. Jedná se o nejmenší primáty, kteří jsou kriticky ohrožení

---

⁵⁷ Časopis ABC, číslo 8/2011, s. 10.

⁵⁸ Časopis ABC, číslo 2/2012, s. 44-45.

⁵⁹ Časopis ABC, číslo 5/2012, s. 12-14.

⁶⁰ Časopis ABC, číslo 3/2012, s. 18-21.

⁶¹ Časopis ABC, číslo 17/2012, s. 6.

⁶² Časopis ABC, číslo 12/2012, s. 54-55.

a o jejich záchranu na Filipínách usilují čeští ekologové a snaží se jim vybudovat rezervaci na jejich záchranu.⁶³

V rubrice „Chovatelské úspěchy“ nalezneme nově narozená mláďata, která jsou velkým úspěchem českých ZOO, neboť se jim podařilo odchovat mládě obtížně chovaného zvířete, a to znamená velký úspěch a naději pro rozšíření populace a možný budoucí návrat do volné přírody. V čísle 21 je zaznamenán úspěšný odchov pandy červené v pražské ZOO.⁶⁴ Před sedmi lety se v téže zahradě podařilo odchovat první mládě gorily, které pojmenovali jménem Moja, a po sedmi letech byla odvezena do španělské ZOO za samcem pocházejícím z volné přírody, kterých je jen velmi málo. Na tuto novinku upozornilo číslo 1 jako na hlavní téma celého časopisu.⁶⁵

Nesmíme opomenout přírodní zdroje, kterým byl věnován prostor ve třech podstatných úsecích. Jeden z nich představil letadlo ze Švýcarska létající na sluneční pohon (poháněné elektromotory), které přeletělo z Evropy do Afriky, a tím předčilo očekávání vědců a svitla naděje pro budoucnost v oblasti úspory přírodních zdrojů, které nejsou nevyčerpatelné.⁶⁶ Na tuto skutečnost reaguje i výrobce pneumatik Michelin a konstatuje, že pro budoucí život musí dojít ke změně automobilů v jejich úspornosti a ohledu na životní prostředí. Co se týká vzhledu či funkcí, prokazují designéři velký smysl pro fantazii.⁶⁷

V celém ročníku 2012 se objevil pouze jeden text odkazující na nutnost recyklace, při které dochází k opětovnému využití materiálu. S překvapivým zjištěním přišli španělští vědci, kteří popírají recyklování jako akt moderního člověka, ale poukazují na paleolit, kde již docházelo k tomuto procesu prostřednictvím kamenných materiálů.⁶⁸

Pouze v jedné části časopisu, a to v rubrice „Tip na výlet“, je zmíněn ekosystém lesa, který je tvořen velice vzácnými tisy červenými, vyskytujícími se

---

⁶³ Časopis ABC, číslo 19/2012, s. 6.

⁶⁴ Časopis ABC, číslo 8/2012, s. 9.

⁶⁵ Časopis ABC, číslo 1/2012, s. 54-55.

⁶⁶ Časopis ABC, číslo 15/2012, s. 44.

⁶⁷ Časopis ABC, číslo 6/2012, s. 18-21.

⁶⁸ Časopis ABC, číslo 21/2012, s. 7.

pouze na jediném místě u nás, mezi Plzní a Rakovníkem. Článek vybízí k jeho prozkoumání a užití jako vhodného místa pro odpočinek a relaxaci.⁶⁹

Na rozdíl od předchozího ročníku zde můžeme vidět články pojednávající o základních podmínkách života: vodě a ovzduší. Informují čtenáře o vysoké koncentraci skleníkových plynů, dokonce i při okamžitém ukončení produkce by zvýšená koncentrace zůstala minimálně tisíc let. S tímto překvapivým zjištěním přišli vědci, kteří došli k názoru, že tyto plyny nás ochraňují před dobou ledovou. Článek v mladých čtenářích může evokovat smíšené pocity a můžou dospět k názoru, že můžeme být „vděční“ za vzniklou situaci.⁷⁰ Musíme mít ovšem na paměti, jaká zdravotní rizika to může způsobit. Při zlepšení kvality ovzduší by došlo ke zmírnění globálního oteplování.

Časopis přináší zajímavosti o lidech, kteří prošli napříč celou Afrikou a žádné auto nepoužívají, spoléhají se pouze na své nohy, čímž mají blízko k přírodě a čerpají z ní nepřeborné množství zážitků a vede je ke spokojeným myšlenkám. Takové pocity v nich může vyvolat jen bezprostřední styk s Matkou Zemí.⁷¹

Pro obyvatele Afriky svítla naděje na dostatečný přísun vody, když byla před časem nalezena zásobárna vody ukrytá pod povrchem. Pro občany naděje vyhasla po příjezdu odborníků, kteří nedoporučili vykopat studnu, neboť hrozí vyčerpání vodních zásob, využívat ji mohou, ale v malém množství.⁷² Jako zázrakem došlo k objevení podzemního jezera i v nejsušší zemi světa Namibii, množství vody je tak vysoké, že by při hospodaření měla vydržet 400 let. Naleziště je příliš hluboko a mezi povrchem a jezerem se objevila sůl a hrozí kontaminace vody.⁷³

Afrika představuje místo, kde je velký nedostatek pitné a užitkové vody a objevení vodních zásob pod povrchem znamená naději pro budoucí život, neboť deště, které by naplnily studny, jsou značně nepravidelné, a o zavlažování polí nemůže být ani řeč. Kvůli velkým suchům nedochází k růstu rostlin, které si místní lidé pěstují na polích, a hrozí hladomor.

---

⁶⁹ Časopis ABC, číslo 1/2012, s. 45.

⁷⁰ Časopis ABC, číslo 3/2012, s. 6.

⁷¹ Časopis ABC, číslo 8/2012, s. 44-45.

⁷² Časopis ABC, číslo 11/2012, s. 7.

⁷³ Časopis ABC, číslo 17/2012, s. 6.

7.3 21. století Junior 2011

Časopis 21. století Junior vychází každý měsíc, za rok 2011 čítá celkem 12 čísel. Převažují články mající témata, která se zabývají přírodními zdroji.

Bez automobilů si dnes nedokážeme představit svět, jsme na nich závislí a používáme je denně ke své potřebě. Mnohá současná auta mají vysokou spotřebu paliva, čímž dochází ve spalovacích motorech k úniku nebezpečných látek a znečišťování ovzduší zplodinami. K zamezení produkce se využívá elektřina, kterou můžeme nalézt ve všech 9 textech odkazujících na úspornost a ohled na životní prostředí. Na stejném principu, jako jsou vyráběny solární články, které jsou umístěny na střeše k získání energie ze slunečních paprsků, funguje vozidlo, které má na kapotě připojeno stejné zařízení, které mu dovoluje jezdit zcela ekologicky, ovšem je závislé na klimatických podmínkách. Na druhé straně jsou vyráběny takové vozy, které využívají setrvačnick k získání energie při brzdění a opětovnému uvolňování získané energie do rozjíždění, spotřeba paliva se snižuje.⁷⁴

Stejným tématem, vyskytujícím se i v ABC, je také uran, který slouží jako palivo do jaderných elektráren⁷⁵, získává se z přírody a jeho používání má pozitivní následky na životní prostředí. Je mnohem šetrnější než používání uhlí v běžných domácnostech. Občané cestující hromadnou dopravou se setkávají s ekobusy, jedná se o autobus poháněný zemním plynem, kdy jeho spotřeba je mnohonásobně menší než množství obvyklých paliv, jako je benzín či nafta.⁷⁶ Velkou výhodou je ekologičnost, představuje možnost, jak ve velké míře snížit emise, pro osobní automobily se používá místo zemního plynu LPG (propan a butan). Stále více lidí ho používá k vytápění obytných prostor z důvodu pohodlnosti a šetrnosti k životnímu prostředí, na druhé straně stojí občané, kteří stále využívají k vytápění uhlí z důvodu nižší pořizovací ceny.

Další alternativou k získání energie jsou mořské vlny, lodě by na své palubě měly připevněné speciální baterie. Jakmile by došlo k nabití na širém moři, následovala by cesta zpět na břeh, kde by se baterie vložily do sítě podvojným kabelem, přičemž by lodě nepotřebovaly kabely a získaná elektřina by putovala do

---

⁷⁴ Časopis 21. století Junior, číslo 4/2011, s. 13.

⁷⁵ Časopis 21. století Junior, číslo 3/2011, s. 40-41.

⁷⁶ Časopis 21. století Junior, číslo 7/2011, s. 21.

elektrárny. Tento proces by se neustále opakoval a znamenal by šetrné využívání přílivu a odlivu ku prospěchu lidí.

Velmi malé procento všech článků tvoří témata, jež se věnují vztahu člověka a živočichů. Tuto skutečnost lze přisuzovat typu daného časopisu určenému především dětem a mládeži a zaujetím a porozuměním obou cílových skupin dochází k „zjednodušování“, které se zaměřuje, kromě dvou výjimek, jen na vysvětlení určitých jevů, které má určitá skupina zvířat podobná. Pozornost je věnována převážně tématům: jak funguje spojování zvířat do skupin, přemísťování jedinců z místa na místo, výskyt ryb v mořském světě. Zde se čtenáři dočtou o jednotlivých druzích živočichů, čím jsou specifictí a jedineční. Zmíněné informace jsou podány jen ve stručnosti a hlubší význam sdělení je nulový, což je z mého pohledu ohromný nedostatek, neboť titul, který se týká problematiky lidí a živočichů, neusiluje o bližší porozumění současné situaci mladými lidmi a nepodněcuje zájem o ochranu přírody společnými silami. Přitom časopis je takové médium, které má tu moc působit na mladé jedince k osvojování základních hodnot a ke snaze o jejich záchranu. Dovolte mi nyní zacitovat podle G. Burtona a J. Jiráka *„podstatná moc médií spočívá v tom, že se podílejí na socializaci jedince, na jeho včlenění do společnosti, a tím jak na formování jedince, tak na utváření podoby společnosti a vztahů, které v ní panují. Každá společnost si hledá prostředky, jimiž jedinci předkládá hodnoty, o něž se opírá její struktura a fungování, a normy, které upravují chování jejich příslušníků. V moderních společnostech se stala podstatným nástrojem šíření sociálních norem a hodnot právě média.“*⁷⁷

Výjimku spatřuji v čísle 9, kde nalezneme text, který čtenáře informuje o začleňování koně Převalského zpátky do volné přírody. Velké díky patří pražské ZOO, která se všemi dostupnými prostředky postarala o zvýšení jeho populace a umožnila jejich vypouštění do přirozeného prostředí, kdy před několika desítkami let hrozilo jejich vyhubení způsobené pastevci a pytláky.⁷⁸ V tomto článku si oproti předešlým můžeme povšimnout hlubšího propracování daného tématu, které pojednává o úspěchu množení vzácného druhu v ZOO a o úsilí v boji o zachování živočišného druhu na planetě Zemi v podobě odkazu pro budoucí generace.

---

⁷⁷ BURTON, Graeme a Jan JIRÁK. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 15.

⁷⁸ Časopis 21. století Junior, číslo 9/2011, s. 25.

K uvědomění současného stavu přírody a jeho porozumění mladými lidmi není dostačující počet textů zabývajících se touto problematikou ve zkoumaném časopisu Junior.

V čísle 11 informují o narození potomka varana komodského, který se stane mámou i tátou, neboť reprodukční orgány samičí i samčí má varan umístěné ve svém těle a k množení nepotřebuje dalšího jedince. Toto rozmnožování je možné, nikoli obvyklé. Přesto se jedná o velmi vzácný druh, jelikož jeho odchov v umělých podmínkách je značně obtížný a složitý a pro zachování největší genové variability je zapotřebí, aby se jedinci rozmnožovali mezi sebou a nikoli partenogenezí.⁷⁹

V posledním čísle se dozvídá mladý čtenář o možnosti zakoupení speciální hry s názvem Ekosystém, která nabízí zájemcům vypěstovat si vlastní ekosystém, který umožní při hraní vzdělávací proces zábavnou a přijatelnou formou.⁸⁰ Jedinec si bude moci vypěstovat stromy, trávu a rostliny. Hra představuje možnost, jak zaujmout a rozvíjet zájem mladých badatelů o ekologii. V rubrice „Puzzle“ byl zmíněn ohromný význam stromů představujících důležitý faktor pro udržitelný budoucí rozvoj, neboť dokáží pohltit nesmírné množství oxidu uhličitého zapříčiňujícího globální oteplování.⁸¹

7.4 21. století Junior 2012

Vydávaný titul nadále zůstává svým zaměřením stejný a čtenáři se na něj mohou nadále těšit každý měsíc. O 12 číslech, která vyšla za rok 2012, můžeme zkonstatovat, že čtyři články pojednávají o přírodních zdrojích. V prvním čísle nám přinášejí informace o řasách, z kterých je možno vyrobit třicetkrát více biopaliva než z jiných plodin používaných v současnosti. Vědci přišli na nový způsob, jak se dá vyrábět palivo do aut či letadel. Největším problémem, kterému musí čelit, jsou finance, neboť produkce paliva z řas je v nynější situaci příliš drahá a nedostupná. Za pár desítek let, kdy situace bude příznivá, budeme s největší pravděpodobností biopaliva z vodních řas používat s cílem minimalizovat dopad na přírodu, což je v současné situaci pokládáno za hlavní prioritu s přihlédnutím na možné vyčerpání

---

⁷⁹ Časopis 21. století Junior, číslo 11/2011, s. 12.

⁸⁰ Časopis 21. století Junior, číslo 12/2011, s. 13.

⁸¹ Časopis 21. století Junior, číslo 12/2011, s. 13.

přírodních zdrojů, které jsou velmi omezené a jejich úspornost je předmětem všech strategií, které povedou k ochraně životního prostředí.⁸²

V čísle 2 se čtenáři mohou dočíst o katastrofě, která vznikne výbuchem elektrárny a jíž jsme v minulosti byli nepřímými svědky, když v roce 1986 došlo k havárii jaderné elektrárny Černobyl. Způsobil ji únik velkého množství radioaktivních částic, což mělo za příčinu radioaktivní ozáření celého okolí. Čtenář se dozvídá o příčinách, které vedly hodinu po hodině k tak ohromné tragédii.⁸³

Autoři připravili v čísle 3 výčet pěti největších vodopádů světa a blíže charakterizovali lokalitu výskytu a jeho rozsah. Jedná se o vodopády: Iguaca, Niagárské, Detian, Dettifoss, Viktoriiny. Dále není potřeba vodopády blíže představovat, důležité je především zmínit Niagarské vodopády, na kterých byla jako jedna z prvních postavena vodní elektrárna. Její výstavba je provedena tak, že nad vodopády je malé množství vody odváděno potrubím do elektrárny umístěné pod vodopády. Využití vodopádů k získání energie je velmi malé a do budoucnosti se nedá předpokládat, že by došlo k posunu k lepšímu, což pramení ze dvou příčin. První příčinu lze spatřit v neochotě umístit potrubí nad vodopády, a tak ji „spoutat do potrubí.“ Druhá příčina může souviset s ochranou lokality, kdy by vybudování znamenalo ohrožení tamní biodiverzity pralesa.⁸⁴

Dalším motivem a zároveň posledním pojednávajícím o daném tématu je automobil, který má pod kapotou uložené dva typy motorů, spalovací a elektromotor, jenž umožňuje cíleně snížit spotřebu paliva a využít výhody spalovacího pro jeho vyšší výkonnost a elektromotoru pro stoprocentně čistou spotřebu energie. Obrovskou výhodou kombinovaných motorů je schopnost ujet vzdálenost maximálně 5 km pouze na elektřinu, pro větší vzdálenost dochází k míšení palivových produktů. Předností auta jsou jeho jízdní vlastnosti a ekologičnost, čímž působí pozitivně na životní prostředí.⁸⁵

Třídění odpadků by mělo patřit k nedílným součástem lidských činností pro ochranu životního prostředí. Tvůrci časopisu na tuto skutečnost chtějí upozornit v čísle 12, kde je popsán postup recyklace popsaného sešitu. Dozvídáme se o

---

⁸² Časopis 21. století Junior, číslo 1/2012, s. 40-41.

⁸³ Časopis 21. století Junior, číslo 2/2012, s. 10-11.

⁸⁴ Časopis 21. století Junior, číslo 3/2012, s. 6-9.

⁸⁵ Časopis 21. století Junior, číslo 11/2012, s. 40-41.

prospěšnosti vyhození papíru do kontejneru. Tuna sebraného materiálu zachrání od kácení 17 stromů. Recyklovat ten samý papír není možné do nekonečna, tímto procesem může projít maximálně sedmkrát za sebou a poté se uplatňuje jako směs do izolace či k výrobě plat pro vejce.⁸⁶

Jak už jsem upozornila na skutečnost nižšího počtu článků zabývajících se vztahem člověka a živočichů v předchozím ročníku, ani ročník 2012 není výjimkou. Nalezneme zde dvě části zabývající se touto problematikou. Ve druhém vydání se čtenáři dozvídají o novince z pražské ZOO, kde se narodilo gorilí mládě. Gorily patří mezi ohrožené druhy a na snižování jejich počtu ve volné přírodě se podílí ztráta biotopů a lov pytláků. Narození mláděat v umělých podmínkách je velkým úspěchem, který směřuje k rozrůstání populace druhu. Stálou hrozbu nejen pro gorily, ale i pro medvědy způsobují ve značné míře lidé svým neuváženým chováním.⁸⁷ Medvěda ledního ohrožuje oteplování planety a tání ledovců, i přes tyto skutečnosti studie kanadských vědců přišla s překvapivým zjištěním a vyvrátila informace o klesajícím počtu ledních medvědů. Svoji teorii založila na průzkumu, který ukázal, že jen severní Kanadu obývají tisíce jedinců, což je mnohem více, než odhady předpokládaly.⁸⁸

Důležitou podmínkou pro život na planetě Zemi je voda. Jedná se o důležitou potřebu pro lidský organizmus, kterou člověk musí uspokojovat, neboť je na ní závislá schopnost přežití. V našich poměrech ji bereme jako samozřejmost, která je nevyčerpatelná, ovšem do té doby, než zjistíme, že jí máme nedostatek. Tento článek patří do rubriky „Jak přežít“ a radí mladým čtenářům, co dělat, když se dostaneme do situace, kdy nemáme možnost obstarat si pitnou vodu.⁸⁹ Na nerovnoměrné rozvrstvení vody upozorňuje text o rozpálených pouštích, kde kapka vody má cenu zlata. Jedná se o tu nejcennější věc, neboť ročně napadne okolo 250 mm srážek.⁹⁰

Stoupající spotřeba vody z řeky Jordán představuje velký problém, poněvadž se jedná o jediný přítok Mrtvého moře (nesprávné označení slaného jezera). Tato skutečnost může zapříčinit jeho vyschnutí. Každý rok hladina klesne o jeden metr,

---

⁸⁶ Časopis 21. století Junior, číslo 12/2012, s. 35.

⁸⁷ Časopis 21. století Junior, číslo 2/2012, s. 13.

⁸⁸ Časopis 21. století Junior, číslo 7/2012, s. 13.

⁸⁹ Časopis 21. století Junior, číslo 5/2012, s. 29.

⁹⁰ Časopis 21. století Junior, číslo 6/2012, s. 6-7.

vědci se domnívají, že za několik desítek let může Mrtvé moře zmizet úplně z povrchu zemského.⁹¹

K problému znečištění vzduchu odkazuje článek o smogu. Atmosféra je velmi znečištěná nebezpečnými látkami, které se prostřednictvím výfukových plynů a zplodin z komínů dostávají do ovzduší. Mlha zabraňuje cizím částicím stoupat vzhůru a působí tak, že je drží u země, čímž způsobuje vážná zdravotní onemocnění.⁹²

7.5 Moje 1. noviny 2004

Jak již z podtitulu „Noviny pro všechny“ vyplývá, časopis byl určen dětem a mládeži. Objednával se prostřednictvím školy. Titul svým čtenářům nabízel mnoho zajímavých článků, které je měly podněcovat ke vzdělávacímu procesu jednoduchou formou a umožnit jim hlubší pochopení souvislostí. Periodikum vycházelo každý měsíc a v celém ročníku 2004 bylo zaznamenáno větší množství textů zabývajících se přírodními zdroji, neboť došlo k vyčerpání více jak poloviny těžitelných zásob. To má za následek rychle mizející naleziště těžby surovin, tudíž je hlavní prioritou hledat jiné způsoby, čímž by došlo k omezení používání neobnovitelných přírodních zdrojů. Na nutnost úsporných opatření při využívání ropy reaguje číslo 1. Upozorňuje, že pro potřebu lidstva zbývá jen velmi omezené procento, než dojde k úplnému vyčerpání zásob.⁹³ Jak už jsem upozornila dříve, ropa nemá pouze účel spalování, ale je velmi nezbytná pro výrobu plastů, hnojiv apod. Další pořadové číslo navazuje na předešlý text a mladých čtenářům ozřejmuje fakta o jejím vzniku a složení, neboť k chápání je zapotřebí nahlížet na danou problematiku v globálních souvislostech.⁹⁴

Snahy po co nejmenší spotřebě energie při vytápění rodinného domu vedou člověka k pořízení si tepelného čerpadla, které umožňuje získání energie z hornin, uložených v teplejších vrstvách země. Na Islandu se můžeme setkat s vytápěním získávaným z hlubin země, což je velmi komplikované, neboť záleží na dané lokalitě a na výskytu sopek, které umožňují čerpání tepla do domovů.⁹⁵ Výbuch sopky může

---

⁹¹ Časopis 21. století Junior, číslo 9/2012, s. 14.

⁹² Časopis 21. století Junior, číslo 3/2012, s. 36-37.

⁹³ Časopis Moje 1. noviny, číslo 1/2004, s. 9.

⁹⁴ Časopis Moje 1. noviny, číslo 2/2004, s. 9.

⁹⁵ Časopis Moje 1. noviny, číslo 3/2004, s. 8.

způsobit katastrofu s tragickými následky, jež představují pro místní obyvatele velkou hrozbu. I přes zmíněná negativa si dokázali lidé pro své účely z malé části podmanit přírodní jev a obrátit ho ke svému prospěchu.

K vytápění českých domácností stále občané volí uhlí, které je spolu s uranovou rudou významné jako energetická surovina, která se na našem území vyskytuje v podobě úložišť, která se dají těžit. Při současné velké spotřebě je odhadováno, že může s největší pravděpodobností vydržet maximálně několik desítek let.⁹⁶ Dobývání uhlí bude v nejbližších letech zakázáno, protože jeho používání má neúnosně vysoké ekologické následky. Uhlí se nahrazuje jinými palivy, která splňují základní požadavky na ochranu životního prostředí, jsou zcela ekologická a snižují dopad na přírodu. Jedním z čistých paliv je bezesporu zemní plyn, jenž se stal nejvýhodnějším zdrojem čerpání energie pro vytápění a ohřev. Naleziště plynu jsou na našem území zanedbatelná, obrovská ložiska se nacházejí v Norsku a v Rusku, odkud k nám plynovody proudí.⁹⁷

Čistým (provoz minimálně znečišťuje prostředí) a obnovitelným zdrojem energie (nelze ji vyčerpat) jsou vodní proudy, které si člověk dokázal podmanit a vybudovat vodní elektrárny, které jsou podstatné v přenosu energie vody na elektřinu.⁹⁸ V čísle 6 se čtenáři mohou dozvědět o elektřině v době Edisona, který prodával elektrický proud na váhu, odběratel zaplatil pouze odebranou energii, kterou spotřeboval. Elektroda vyjmutá z elektroměru se zvažila před občany. Cílem bylo čerpat elektřinu s uvažováním a zabránit bezúčelnému používání.⁹⁹

V roce 1900 byla vybudována v Holešovicích první tepelná elektrárna, která dodávala střídavý elektrický proud. Tímto započal „elektrický věk“, s čímž souvisel ústup parního stroje, který byl používán v celém 19. století. Toto období bylo označováno jako „století páry“. Střídavý elektrický proud, který prosazoval vynálezce N. Tesla, narážel ve svých začátcích na odmítavé postoje, kdy T. A. Edison propagoval stejnosměrný elektrický proud, který prokazoval vysoké ztráty ve vedení oproti střídavému proudu, při jehož přenosu dochází k podstatně menším ztrátám. Tesla svým přičiněním umožnil užívat elektrickou energii za pomoci vedení

---

⁹⁶ Časopis Moje 1. noviny, číslo 4/2004, s. 8.

⁹⁷ Časopis Moje 1. noviny, číslo 5/2004, s. 8.

⁹⁸ Časopis Moje 1. noviny, číslo 6/2004, s. 11.

⁹⁹ Časopis Moje 1. noviny, číslo 6/2004, s. 17.

vysokého napětí.¹⁰⁰ Na základě drátů upevněných na stožárech došlo k propojení zdroje energie s celou Evropou, a tím při poruchách či nutných údržbách nehrozí vypnutí proudu na několik dní. Budování elektráren a vysoká poptávka po elektřině souvisela s vynálezem žárovky, kdy vzrostla výroba elektrické energie a umožnila uspokojit občany ve všech domácnostech.¹⁰¹

Žárovka je konstruována kovovým vláknem naplněným netečným plynem, které spotřebovává velké množství energie, která se přeměňuje nejen na světlo, ale i teplo. Žárovky vytlačily z jejich pozice na trhu zářivky, které spotřebovávají 5 x méně elektrické energie, tudíž mezi jejich obrovské výhody patří úspornost. Pro použité zářivky jsou určeny speciální kontejnery, neboť obsahují malé množství rtuti, které by při vyhození do směsného odpadu znamenalo zamoření skládky odpadu a jeho proniknutí do přírody. Nutná je především recyklace použitých úsporných zářivek, při které dojde znovu k využití kolem 90 % materiálu, a tím docílíme ochrany životního prostředí před jedovatými látkami.¹⁰² Pro mladé čtenáře je nezbytné seznámení se s problematikou třídění a prostřednictvím článku si uvědomit jeho nezbytnost a posun v chápání důležitosti a nutnosti.

S novým vynálezem přišli filadelfští vědci, kterým se podařilo vynaleznout stroj, jenž z nahromaděného odpadu umí vyprodukovat topný olej, který by mohl nahradit ropu, a tím vyřešit problém s ohromným množstvím odpadů, zatěžujících životní prostředí znečištěním.¹⁰³ Důvodem třídění odpadů je především šetření přírodních zdrojů a zajištění čistého prostředí, což by mělo být vštěpováno dětem od útlého věku, aby došlo k osvojení základních hodnot pro udržitelný rozvoj.

Stejně jako v předešlých časopisech, tak i zde se objevuje téma vztahu člověka a živočichů. V seriálu „Zoostřípky českého rozhlasu 2 – Praha“ se objevují poutavá vyprávění o zvířatech, která jsou z převážné části ohrožena, a informují mladé čtenáře o jejich výskytu v určité ZOO, např. v čísle 1 je věnován prostor pro osla somálského, který je chován v Liberci a je zařazen do záchranného programu ohrožených druhů. Dále přináší novinky o narození štěnat psů hyenovitých, neboť se jedná o kriticky ohrožený druh. Tento velký úspěch byl zaznamenán v zahradě Dvůr

---

¹⁰⁰ Časopis Moje 1. noviny, číslo 7/2004, s. 11.

¹⁰¹ Časopis Moje 1. noviny, číslo 10/2004, s. 2.

¹⁰² Časopis Moje 1. noviny, číslo 12/2004, s. 36.

¹⁰³ Časopis Moje 1. noviny, číslo 3/2004, s. 9.

Králové.¹⁰⁴ O zoologických zahradách a jejich vzácných druzích pojednává zbylých pět článků. Ve volné přírodě jsou zvířata téměř zcela vyhubena nebo se nacházejí na samotném prahu existence, tato skutečnost je dána mnoha příčinami, nejčastěji můžeme hovořit o lidském zapříčinění.

7.6 Moje 1. noviny 2005

Kompletní ročník 2005 téhož časopisu přináší mladým čtenářům seriál „Putování za modrým světlem“, ve kterém se dozvědí spoustu nových informací o zemním plynu. Podle odhadů se předpokládá, že zásoby vydrží a budou k dispozici lidem nejméně 176 let, jeho výhody spočívají ve srovnání s ostatními palivy ve snadné přepravě ke spotřebiteli a je daleko levnější na čerpacích stanicích oproti ostatním palivům. V porovnání s ropou či benzinem dochází k uvolňování nebezpečných látek ve velmi malém množství, tudíž můžeme hovořit o ekologických přínosech tohoto paliva a o skutečnosti, že představuje jednu z možností, jak efektivně docílit zlepšení kvality ovzduší.¹⁰⁵

Nadace partnerství je nezisková organizace podporující ekologické projekty, které směřují ke zlepšení životního prostředí, a pomáhá lidem starat se o jejich okolí. Zapojit se mohou školy i obce, které se rozhodly pomoci k ochraně přírody a krajiny např. vysazováním třešňové aleje. Jedním z projektů je Den bez aut, který se slaví 22. září a představuje přijatelnější způsoby dopravy a snahy podpořit ve městech ekologičtější druhy dopravy. Pořádá ho organizace Děti Země.¹⁰⁶ Každý rok se setkává s velkou účastí dětí, které jezdí na kole, koloběžkách, kolečkových bruslích či chodí pěšky. Hlavním cílem celé akce je uvědomění lidu, jak automobilismus zásadně snižuje kvalitu života nebezpečnými látkami, které vypouští do ovzduší výfukovými plyny. Jen pro představu automobil vyprodukuje 22 x více škodlivin oproti vlaku.

Nadace partnerství usiluje o ochranu lesů a čtenářům v krátkém úseku podává informace o zásadách při vysazování stromků, kdy se každý jedinec po přečtení několika řádků seznámí s postupem výsadby. Nic nestojí v cestě přesunout se od

---

¹⁰⁴ Časopis Moje 1. noviny, číslo 1/2004, s. 3.

¹⁰⁵ Časopis Moje 1. noviny, číslo 4/2005, s. 37.

¹⁰⁶ Časopis Moje 1. noviny, číslo 9/2005, s. 18.

teorie k praxi a na vlastní kůži si takový úkon vyzkoušet.¹⁰⁷ Lesníci vynakládají velké úsilí při zalesňování a preferují dřeviny, které se v určité lokalitě vysadby vyskytovaly, a jejich snaha zajistí příznivý vývoj lesů, které ohrožuje nekonečné kácení a kyselý déšť, způsobující velký úbytek stromů, převážně smrku ztepilého, který je na slabou kyselinu obsažená v dešti velmi citlivý.

Mezi čisté a bezpečné zdroje energie patří sluneční záření, které výzkumní pracovníci zkoumají a podrobují mnoha testům sluneční konektory, neboť si uvědomují, že zásoby ropy budou jednou vyčerpány a bude potřeba naleznout jiný zdroj energie, který by aspoň zčásti mohl nahradit zmíněné palivo. Konektory dokážou využít malé procento předpokládané energie. Dá se předpokládat, že v budoucnu získaná energie bude mnohonásobně vyšší a konektory by mohly představovat reálný zdroj energie závislý na klimatických podmínkách. Slunce je zdrojem energie, která je obnovitelná a představuje ideální zdroj tepla a světla pro budoucnost planety, neboť můžeme hovořit o věčném zdroji energie.¹⁰⁸

Setrvačnický je zařízení, které pohání hračku, a vědci se pokouší vynalézt jeho uplatnění v dopravních prostředcích. Setrvačnický by umožnil získat energii při brzdění, která by se zpětně využila při rozjíždění, obrovskou výhodou by bylo omezení spotřeby paliva, což by v konečném důsledku znamenalo šetrnější přístup vůči životnímu prostředí. Při čtení tohoto článku musíme mít na paměti, že vyšel v roce 2005, a při procházení současnými časopisy si můžeme povšimnout v časopisu Junior 2011 v čísle 4, že setrvačnický byl použit do automobilu značky Porsche 918 STYDER. Automobilky neustále vyvíjejí nové metody, jak dosáhnout snížení spotřeby paliva a emisí. V obrovské konkurenci se předhánějí v nahrazování hybridních motorů nebo elektromobilů. Vývoj jde neustále dopředu, a co se v roce 2005 zdálo takřka nemožné, se v roce 2011 stalo realitou a možností, jak efektivně minimalizovat dopad na přírodu.¹⁰⁹

V seriálu „Putování po památkách UNESCO v ČR“ se nabízí přehled památek, které byly zapsány na seznam UNESCO (Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu), neboť se jedná o jedinečné společenské dědictví, které jsme zavázáni bránit pro budoucí generace, jež přijdou po nás. Mladí čtenáři se tímto

---

¹⁰⁷ Časopis Moje 1. noviny, číslo 10/2005, s. 15.

¹⁰⁸ Časopis Moje 1. noviny, číslo 1/2005, s. 12.

¹⁰⁹ Časopis Moje 1. noviny, číslo 2/2005, s. 32.

seriálem mají možnost blíže seznámit s jednotlivými dominantami naší země a chápat nezbytnou úlohu každého jedince v ochraně památek. V každém čísle se nám představí dvě důležité památky, např. Holašovice u Českých Budějovic, které se mohou pyšnit nejlépe zachovanou lidovou architekturou 19. století, a brněnská vila Tugendhat představující moderní architekturu.¹¹⁰ Výlet po památkách a jejich poznání by měl absolvovat každý jedinec. Po přečtení o chráněných kulturních či přírodních památkách by text měl být podněcujícím impulsem přesvědčit se na vlastní oči o jednotlivých pokladech na našem území, které naše země ukrývá.

Na své si přijdou i čtenáři zajímající se o živočichy v rubrice „Novinky ze ZOO“, které přináší informace o chovu určitého druhu zvířete a místech, kde mají návštěvníci tu možnost se s nimi setkat. Nabízejí i novinky o novorozených mláďatech, která znamenají pro chovatele velký úspěch v rozmnožení druhu a záchraně před vyhynutím.

7.7 Mateřídouška 2011

V nové rubrice budou mít čtenáři možnost seznámit se se zvířaty a místy, kde žijí ve volné přírodě. Velice často se jedná pouze o jediné místo, kde se daný druh živočicha vyskytuje. Děti si přečtou velmi zajímavé informace o Antarktidě a ledním medvědovi, který na daném místě žije a které pro něj představuje domov.¹¹¹ Dále se objevuje článek o pandě velké patřící mezi kriticky ohrožené druhy medvědů, kterou velmi zásadně ohrožuje neustálé zmenšování bambusových lesů v horských oblastech v Číně, čímž dochází ke ztrátám nadějí na přežití ve volné přírodě. Při její záchraně si vědci navlékají kostýmy pandy. Dřívější pokusy, kdy pandy přicházely do kontaktu s lidmi, ukázaly, že volně žijící pandy odchovaného jedince nepřijaly mezi sebe, tak jsou nuceni v přestrojení s nimi manipulovat a docílit snahy o návrat do přírody. Kvůli kácení lesů dochází ke snižování jejich počtu, tento fakt je dán i skutečností, že v uměle vybudovaných podmínkách se přes veškeré snahy nedaří jejich rozmnožování.¹¹²

Dalšími články zabývajícími se vztahem člověka a živočichů je seriál „Svět zvířat“, který mladým čtenářům přináší pohled do různých zákoutí přírody a s nimi

---

¹¹⁰ Časopis Moje 1. noviny, číslo 1/2005, s. 25.

¹¹¹ Časopis Mateřídouška, číslo 1/2011, s. 10.

¹¹² Časopis Mateřídouška, číslo 2/2011, s. 31.

spjatých živočichů, např. číslo 2 se zabývá medvědy grizzly¹¹³ a dále číslo 4 papoušky ara¹¹⁴, kteří obývají tropické deštné lesy na území Jižní Ameriky.

Brazílie se pyšní nádhernou přírodou, ve které nalezneme největší prales. Amazonský deštný prales bývá přezdíván „plícemi světa“, často se o něm hovoří ve spojitosti s nadměrným kácením způsobujícím úbytek živočichů, kteří v něm žijí. Soustava největších vodopádů spolu s národními parky byly zařazeny na seznam UNESCO.¹¹⁵ Mezi dominanty státu bezesporu patří, že jím protéká nejvodnatější a největší řeka světa, tudíž bychom mohli hovořit o třech největších přírodních úkazech, které jsou typické pro Brazílii a byly představeny mladým čtenářům v rubrice „Cesta kolem světa.“ Další článek představuje Wyoming ležící v USA, ve kterém je největším bohatstvím nedotčená příroda, která láká milovníky divočiny a hor. Představuje možnost uniknout před výdobytky techniky a umožňuje odpočinek v nespoutané přírodě. Přestože v 19. století zásadní změna nastala stavbou železnic, kdy byla příroda postupně civilizována, naštěstí se podařilo zčásti zachovat její „divokost“. Yellowstonský národní park ročně navštíví 3 milióny turistů z celého světa.¹¹⁶

Stát Arizona láká cestovatele svoji jedinečnou přírodou s výskytem mnoha národních parků, lesů a rezervací. Její součástí je Sonorská poušť, která se liší od ostatních pravidelnými srážkami a je považována za nejzelenější poušť světa. V jejím středu nalezneme velký kaktus symbolizující celou poušť.¹¹⁷ Rubrika přináší mladým cestovatelům nahlédnutí do míst, která jsou určitým způsobem výjimečná a pozoruhodná a zaslouží si pozornost pro svoji „nezkaženou“ přírodu. I zde ale došlo nebo dochází k zásahům lidské činnosti. Avšak i přes tyto skutečnosti se naleznou místa, důkazem jsou předešlé články, kde lidská bezohlednost nezničila ještě poslední přírodní úkazy, a je bohužel jen otázkou času, kdy ke ztrátě dojde jednou provždy, pokud budeme jen sobecky využívat přírodu ke svému prospěchu a nebudeme myslet na důsledky, které naše chování vyvolá.

Další článek o ekosystému se věnuje úvaze, jak bude les za padesát let vypadat. Svoji představu děti namalují na papír a odešlou redakci, čímž se zapojí do

---

¹¹³ Časopis Mateřídouška, číslo 2/2011, s. 12-13.

¹¹⁴ Časopis Mateřídouška, číslo 4/2011, s. 14-15.

¹¹⁵ Časopis Mateřídouška, číslo 4/2011, s. 20-21.

¹¹⁶ Časopis Mateřídouška, číslo 2/2011, s. 8-9.

¹¹⁷ Časopis Mateřídouška, číslo 1/2011, s. 14-15.

soutěže Mezinárodní rok lesů. V článku si mohou přečíst o důležitosti zdravého lesa a nutnosti jeho ochrany tím, že si uvědomíme jeho nezbytnost pro život nás samých.¹¹⁸

V celém ročníku je pouze jedna část textu zabývající se přírodními zdroji, která čtenářům představuje auto budoucnosti, jež s největší pravděpodobností bude jezdit na dobíjecí elektrické baterie či solární energii, čímž bude pozitivně působit na ochranu životního prostředí.¹¹⁹

7.8 Mateřídouška 2012

Článek o zvířatech ve druhém čísle napomáhá k ujasnění a rozlišení zvířat na domácí, vyskytující se ve volné přírodě a žijící v zajetí v zoologických zahradách, která jsou umisťována do tohoto zařízení pro zachování druhu. V textu je vysloveno přání pro zachování rozmanitých druhů pro budoucí generace, aby naše děti neznaly živočichy jen z encyklopedií a obrázků. Popisuje důvody, které vedou k odebrání zvířete z volné přírody a zařazení do ZOO, jako naději na rozšíření počtu jedinců, neboť bez nich by bylo velké množství již vyhubeno. Dochází totiž k ničení přirozených podmínek k jejich přežití.¹²⁰ Jednou z příčin snižování přirozeného prostředí je nadměrná těžba dřeva, jež je společným důvodem zvyšujícího se počtu kriticky ohrožených druhů, které se nacházejí na samotném prahu vyhubení. Naše planeta zažívá vymírání zvířecích druhů, příčinou není asteroid, který způsobil zkázu dinosaurů před dávnými časy, ale člověk, který svým chováním ničí přírodní bohatství (dodo, kukalka, velescink kapverdský, klokánek malý). Živočichové, kteří se žádným způsobem neuměli bránit nepříteli, byli vyhubeni. Výjimkou nebyl ani dodo, který byl velmi krotký a neprokazoval strach z lidí, proto se stal snadnou kořistí pro námořníky jako zdroj potravy a časem byl lidmi zahuben.¹²¹

Množství programů nabízí především školním skupinám Botanická zahrada v Praze, která nabízí formou her seznámení s ekosystémem lesů, venkovní expozice umožňuje prohlídku rostlin vyskytujících se v přírodě. Dětem je umožněno zapojení

---

¹¹⁸ Časopis Mateřídouška, číslo 6/2011, s. 5.

¹¹⁹ Časopis Mateřídouška, číslo 8/2011, s. 18.

¹²⁰ Časopis Mateřídouška, číslo 2/2012, s. 8-9.

¹²¹ Časopis Mateřídouška, číslo 6/2012, s. 8.

se do činností botanického kroužku ve věkové kategorii od 7 do 14 let. Pro členy skupiny se pořádají výlety do chráněných krajinných oblastí a mnoho dalších akcí. K článku je přiložena webová adresa www.botanicka.cz, kde čtenáři naleznou kontaktní údaje a spoustu dalších informací o možnostech zapojení do programu.¹²²

Možnost bližšího seznámení s jednou z nejvýznamnějších českých památek nabízí číslo třetí, které pojednává o hradu Zvíkov. Jedná se o nejstarší zachovanou stavbu. Ke každému výtisku je přiložen plastický obrázek v podobě vystřihovánek, kdy za pomoci lepidla a nůžek si děti mohou vyrobit zmenšený model hradu a umístit ho do svého pokoje.¹²³ O tři stránky dále vidíme několik fotografií nejvýznamnějších a nejnavštěvovanějších hradů nacházejících se na našem území. Úkol je jednoduchý, a to přiřadit k vypsaným názvům (Bezděz, Karlštejn, Kost, Křivoklát atd.) obrázky s jejich vyobrazením. Na tomto přiřazování má dítě možnost reflektovat svoje vědomosti, které mohlo získat prostřednictvím osobní zkušenosti (návštěvou) či prostřednictvím médií. Nízké procento úspěšnosti může být základním podnětem pro možný výlet s rodiči. V časopisu, jako je tento, nabízejí autoři svým čtenářům rébusy s různým zaměřením, např. v čísle sedm mají z obrázku, na kterém je namalované moře, nalézt věci, jež do něho nepatří (skleněné nádoby, konzervy, PET lahve atd.). Děti jsou motivovány splnit zadaný úkol s vidinou výhry, kterou za správné vyřešení redakce slibuje. Stejně jako v předchozím čísle i tady zazní na závěr text, který se zaměřuje na šetrné zacházení s přírodními zdroji, neboť americká firma v nejbližší době začne vyrábět motocykl kombinovaný s automobilem poháněný pouze elektrickým proudem, jenž sníží negativní dopad na přírodu.¹²⁴

---

¹²² Časopis Mateřídouška, číslo 3/2012, s. 2.

¹²³ Časopis Mateřídouška, číslo 3/2012, s. 23.

¹²⁴ Časopis Mateřídouška, číslo 7/2012, s. 32.

8. Porovnání jednotlivých časopisů

Název (číslo,rok)	vztah člověka k živočichům	přírodní zdroje	Odpady	ekosystém lesy	ekosystém oceány, moře	ovzduší	voda	ochrana kulturních památek	ochrana přírody	celkem
ABC										
1-24/2011	14	8	2		1					25
1-24/2012	17	3	1	1		2	2			26
Junior										
1-12/2011	2	8		1		1				12
1-12/2012	2	4	1			1	3			11
Mateří- douška										
1-12/2011	5	1		1					2	9
1-12/2012	3	2	1	2				2		10
Moje 1. noviny										
1-12/2004	5	13	1	1						20
1-12/2005	2	13		2				2		19

Tabulka 5: Počet článků zastoupených témat v jednotlivých časopisech

Z tabulky je zřejmé, že nejfrekventovanějším tématem na stránkách časopisu ABC je vztah člověka ke zvířatům, kdy nejčastěji píší o ohrožených druzích. Na jejich klesající populaci má bezesporu vliv člověk, který svým chováním způsobuje značný úbytek nadměrným kácením celého ekosystému, čímž jsou vytlačována ze svých domovů a ztrácejí své přirozené podmínky k přežití. Z tohoto důvodu jsou umísťovány do zoologických zahrad, kde mají naději na přežití. Čtenářům jsou představovány druhy zvířat se svými rozdílnými osudy, které vyvolávají v každém emocionální prožitek a působí na formování pozitivního vztahu k přírodě, kdy si lidé uvědomují odpovědnost za svoji generaci.

Musíme vzít v úvahu i zaměření časopisu, který se orientuje převážně na přírodu, a tudíž svým čtenářům poskytuje bohaté informace z dané tematiky. Taktéž je tomu v oblasti přírodních zdrojů, kde se apeluje na čtenáře jako na budoucí občany 21. století, aby byli šetrní k neobnovitelným přírodním zdrojům, neboť jejich celosvětová zásoba se ve velmi rychlém tempu ztenčuje a hrozí úplné vyčerpání. S tím úzce souvisí potřeba recyklace, která ušetří zásobu ropy, neboť při výrobě PET lahví je ropa důležitou součástí.

Časopis 21. století Junior, jak se můžeme dočíst v předchozí kapitole, se orientuje taktéž na tematiku prostředí, kterou láká ke koupi, ovšem po prolistování je jasné, že oproti časopisu ABC se zaměřuje na přírodu ve velmi malém měřítku. Pro porovnání nabízí o polovinu méně témat o životním prostředí. Tuto skutečnost můžeme přičíst zaměření obou titulů, kdy 21. století Junior je určený dětem a mládeži a musí pokrýt širší okruh čtenářů, proto jsou články ve velké míře zaměřené na zájmy jedinců. Zajímavé srovnání můžeme vidět u magazínu 21. století Junior a Mých 1. novin, kde rozdíl činí osm článků se zaměřením na přírodu.

Nejvíce se problematikou přírodních zdrojů zabývají Moje 1. noviny, které zcela zásadně upozorňují na brzké vyčerpání zásob a nabízejí možné alternativy, jako např. používání zemního plynu či elektřinu k vytápění. Elektřina patří k obnovitelným přírodním zdrojům. Každý text přispívá k vštěpování hodnot nutných k trvale udržitelnému rozvoji, tudíž je velmi důležité, kolik prostoru je věnováno environmentální problematice, a neměla by být tato skutečnost podceňována. A kdy jindy než od malička vést děti k základním hodnotám. Časopis Mateřídouška je toho důkazem, neboť v průměru se objevuje deset článků ročně, které směřují k výchově a vzdělávání v oblasti ekologických aktivit. Pouze v tomto magazínu zaznělo volání po ochraně kulturních památek a ochraně přírody, dále se pamětihodnosti objevily v Mých 1. novinách v ročníku 2005 ve dvou článcích pojednávajících o kulturních památkách, jinde nikoliv.

Je velmi důležité, aby časopis určený dětem nabízel prostřednictvím svých stránek poznání světa kolem sebe, a tím jim umožnil edukační proces. Není mým úmyslem nadále pokračovat ve výčtu jednotlivých témat a blíže je porovnávat a uvádět přesné počty zaznamenaných témat v jednotlivých časopisech, což by bylo zbytečné, neboť to vyplývá z tabulky. Je také důležité si uvědomit, že časopisy pro děti a mládež budou psány jinou formou než časopisy určené dětem a naléhavost po

změně je v magazínu Mateřídouška málo patrná, což souvisí s věkem dětí. Je pochopitelné, že s určitými věcmi dětský čtenář nezmůže vůbec nic, i kdyby o nich čítal ve všech periodikách. Je podstatné, aby si každý uvědomil důsledky svého jednání a působil na ochranu přírody všemi dostupnými možnostmi, neboť se časopisy snaží z každého z nás vychovat lepší lidskou bytost.

9. Využití časopisů ve výuce environmentální výchovy

Časopisy by do hodiny měly být zpravidla zařazovány na druhém stupni základní školy až poté, co dojde k seznámení se způsobu plnohodnotné práce s nimi. Důležité ze strany pedagoga je uvědomění, že ne každý žák je veden ke čtení, a s tímto úskalím musíme k hodině přistupovat. Obecné čtení časopisů nebo knih si děti kompenzují sledováním televize či hraním her. Zároveň je úkolem každého pedagoga motivace k rozvíjení čtenářské gramotnosti dětí a mládeže. K ovládnutí zmíněné kompetence je nutné zdaleka více než doslovné chápání slov umět porozumět sdělení v globálních souvislostech. Prostřednictvím tiskovin či knih děti získávají informace, které směřují k jejich obohacení z hlediska znalostí, dovedností a postojů k základním hodnotám. Porozumění textu a souvislostem je nezbytným základem, jak rozvíjet chápání dítěte v každém předmětu.

Škola podněcuje žáky k rozvíjení čtenářských kompetencí v hodinách českého jazyka, kdy mají za úkol určitý počet knih přečíst a samostatně si vypracovat čtenářské deníky, kde se odrazí jejich píle a množství titulů. Dalším předmětem, kde je možné cíleně podněcovat čtenářský zájem, je občanská výchova, kde do environmentální výchovy zapojíme časopisy.

Hodina by měla za cíl prohlubovat znalosti z daného tématu s pomocí vzdělávacího média. Časopisy určené dětem a mládeži jsou velice oblíbené a čtenost magazínů se zvyšuje, z mého pohledu je velmi nezbytné, aby se s nimi i ostatní žáci, kteří je neznají, seznámili.

Existuje poměrně nemalé množství technik, jak do hodin začlenit sdělovací prostředek. Nyní bych chtěla představit v rámci environmentální výchovy zpracování tématu, který jsem rozvrhla do tří vyučovacích hodin se zaměřením na využití časopisů. Ke zvolenému tématu budu přistupovat jako k probranému učivu a bude následovat jeho fixace formou procvičování či opakování látky. Hlavním cílem je poukázat na možnosti využití časopisů ve výuce.

9.1 Průběh hodiny s využitím časopisů

Tematický okruh – Životní prostředí a jeho závislost na ekonomickém rozvoji.

Na úvod hodiny pedagog zvolí metodu brainstormingu na téma časopisy pro mládež. Žáci sami říkají, které magazíny znají a zda je pravidelně čtou.

Pedagog rozdá časopisy pro mládež: ABC a 21. století Junior. Tento výběr časopisů vychází z průzkumu čtenosti, kterou zaštiťují GfK Praha a MEDIAN.

Každý žák obdrží jedno číslo a bude mít dostatek času k seznámení se s obsahem, neboť pedagog musí předpokládat, že se najde několik žáků, kteří časopis znát nebudou.

Než přistoupíme k praktickým aktivitám s využitím časopisů, je nezbytné opakování probrané látky a kompetencí, které měli žáci v průběhu výuky získat. Děti rozumí pojmům obnovitelné a neobnovitelné přírodní zdroje, chápou důležitost udržitelného zacházení se společnými zdroji a jejich využívání. Uvědomují si odpovědnost, kterou mají za šetrné zacházení se zdroji a snížení jejich spotřeby na minimum.

Pracovní aktivita bude založena na samostatné činnosti, kdy budou mít za úkol v titulu vyhledat články, které se zabývají přírodními zdroji, a ve stručnosti na přiložený kousek papíru opíší hlavní titulek a o čem text pojednává. Články se zaměřením na totožná témata se umístí do krabiček, které budou nadepsány jednotlivými přírodními zdroji. Následně se žáci rozdělí do skupin po třech až čtyřech v závislosti na velikosti třídy. Skupinám bude přiřazena krabička obsahující výpisky z časopisu, ty si je přečtou a svými slovy se pokusí zpracovat obsahy článků a shrnout pouze do jednoho. S využitím netradiční formy, která vzbudí zájem v posluchačích nejen svým obsahem, ale i sdělením, rozvíjí vyjadřovací schopnosti ve skupinových diskuzích, pojednávajících o prosazení zvolené formy.

Jednotlivé články budou přečteny zvolenými zástupci před třídou. Ostatní žáci budou skupinám přiřazovat body za originalitu a zaujetí k ochraně životního prostředí.

Pedagog má na výběr z řady možností, jak zařadit časopis do výuky, zaleží pouze na jeho tvůrčích a inovativních metodách, jak obohatit netradičním způsobem výuku.

Další možností je taktéž skupinová aktivita, kdy žáci budou rozděleni na stejný počet jako v předchozí aktivitě. Každý člen skupiny si vylosuje funkci, kterou bude zastávat v několika příštích desítkách minut. Zahrají si na improvizovanou redakci časopisu pro děti a mládež, ve které nesmí chybět role editora, artdirektora, redaktora a šéfredaktora, který zastává důležitou pozici a jeho slovo je rozhodující v diskuzích. Pedagog musí předpokládat, že ne každý je s jednotlivými funkcemi srozuměn a ví, co znamenají, pro tuto práci je nezbytné vysvětlení, co kdo v redakci vykonává.

Každá skupina bude představovat časopis určený dětem (Mateřídouška) nebo časopis pro mládež (ABC). Jednotlivé redakce se pokusí zpracovat pro své čtenáře téma Snižování neobnovitelných přírodních zdrojů. Ke stanovenému tématu je zapotřebí přistupovat v jednotlivých skupinách odlišně a brát v úvahu, pro koho je časopis určen, což znamená, že musí být vhodně zvolené jazykové prostředky, které v rámci textu žáci použijí pro jeho maximální srozumitelnost. Předpokladem pro tuto aktivitu je velmi dobrá znalost obou časopisů, kterou mohou získávat nejen v hodinách environmentální výchovy, ale jejich začleňování může probíhat ve výuce českého jazyka nebo v zeměpisu.

Na papír si vypíší jednotlivé náměty na zpracování. Je velmi důležité, aby zaznamenali, jak by ke zvolenému tématu přistupovali, jak velký prostor by jednotlivé části tématu zaujímaly, o čem by psali a jaký útvar by použili. Ke splnění úkolu by skupina využívala všechny své členy, kteří by se na tvorbě aktivně podíleli. Rozsah tvorby je individuální a vyplývá z časových možností pedagoga, omezení je pouze časové, kreativě se meze nekladou.

Volné navázání na tuto hodinu by bylo možné za využití mediální výchovy, která zde hraje důležitou úlohu při práci s médii. Pedagog by mohl dostatečně motivovat žáky k tvorbě školního časopisu, ve kterém by se promítla různorodá témata pojednávající nejen o vztahu člověka a životního prostředí vyplývající z nápadů jejich členů a učitelů. Na jejich základě by došlo k vytyčení seznamu článků do rubrik, rozdělení práce a stanovení uzávěrky. Školní časopis by měl splňovat především funkci vzdělávací a zábavnou, kdy by došlo k propojení obou složek. Cílem vydávání by mělo být dosažení větší informovanosti žáků školy o okolním světě, o událostech v jejich okolí a možnost publikovat své názory a působit na spolužáky k vytváření pozitivních hodnot, např. důležitosti recyklace, omezení

paliv, upřednostňování jízdy na kole, kolečkových bruslích, chůzi pěšky atd. Časopis lze využívat jako nástroj k ochraně prostředí ve věcech, které mladí lidé můžou svým chováním ovlivnit a docílit změn k lepšímu.

10. Vzdělání a výchova hrou

Hra ve výchově a vzdělávání má ohromný potenciál, nejedná se o hru pouze určenou k zábavě, ale především má sloužit k dosažení pedagogických cílů. Promyšlená hra má velké uplatnění, neboť reflektuje témata v rámci environmentalistiky v hodinách občanské nauky či jiných s využitím mezipředmětových vztahů. Umožňuje „nabourat“ klasickou frontální výuku a stát se prostředkem komunikace mezi žáky a pedagogem. Tato forma výuky dovoluje žákovi porozumění určitému problému hlouběji, založenému na rozumovém poznání a především na emocionálním prožitku. Jak uvádí Činčera „...učitel se dostává do postavení tajného agenta, který ve skrytu své illegality předstírá, že zprostředkovává svým studentům zábavu, zatímco jeho cílem je zábavu využít k dosažení svých výchovně vzdělávacích cílů. Svádí své žáky hrou k poznání, láká je na lovecké dobrodružství, ze kterého na místě ulovené kořisti leží kus probírané látky.“¹²⁵

10.1 Návrh, realizace a evaluace výukových jednotek

Tematický okruh – fungování lidské společnosti, péče o životní prostředí, mezilidské vztahy.

Osvojování kompetencí:

- a) znalosti – chápání pojmu spolupráce a komunikace při řešení problému
- b) schopnost prezentovat své názory, naslouchat druhým, dovednost spolupracovat, hledat řešení vzniklé situace (schopnost volby), řešit spory
- c) postoje, hodnoty – tolerance odlišných názorů, spolupracovat, dbát na stanovené hodnoty

---

¹²⁵ ČINČERA, Jan. *Práce s hrou: Pro profesionály*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 10.

10.1.1 Boj o přežití

Pravidla:

- 1) Žáci se sami nebo za pomoci pedagoga rozdělí na pět skupin, které budou mít přibližně stejný počet členů. Členů nesmí být ve skupině méně než čtyři. Počet hráčů – 20 a více. Čas je stanoven na 3 vyučovací hodiny.
- 2) Jednotlivé skupiny si vylosují z lístečků seznam věcí (materiálních a nutných k přežití) a povolání, které budou vykonávat. Každá skupina si na úvod zvolí svého vůdce a ten bude zodpovídat za celý svůj tým.
- 3) Na ostrově se ocitlo pět skupin a každá skupina má za úkol sestavit návrh na zajištění přežití. Aby návrh byl úspěšný, musí získat minimálně podporu 2/3 ostatních přeživších. Pedagog zvolí vedoucího debaty nebo je vybrán prostřednictvím voleb a dále se nevyjadřuje k průběhu, pouze reaguje při vyhrocené situaci. Žáci spolupracují na návrzích, jak přežít ve skupině, a následně je představí celé třídě. Skupina s nejlepšími argumenty, postřehy na rozvoj nové civilizace, zvítězí. Vítězná skupina (nemusí být jen jedna) dostane tři body, ostatní mohou získat bod za spolupráci a kompromis, komunikační kompetence (přiměřené reagování, přesvědčivost), vytrvalost.
- 4) Po schválení dokumentu se všech pět skupin řídí stanovenými pravidly.
- 5) Každá skupina představuje jednotná povolání pro členy. Výběr povolání: farmář, pumpař, zubař, automechanik, zdravotní sestra.
- 6) Zahájení diskuze.

Vedoucí hry oznamuje, že farmáři odmítají pracovat, zásoby jídla rapidně ubývají.

Pitné vody je velice málo, co budeme dělat?

Vzduch je plný škodlivin, proč nemůžeme dýchat zdravý vzduch?

Stanovte pravidla pro zacházení s obnovitelnými zdroji.

Jak zajistit nejšetrnější využívání neobnovitelných zdrojů?

Potřebujeme pravidla? Kdo pravidla zajišťuje? Jaká pravidla by měla být lidem zaručena (lidská práva)? Jak se proti porušování pravidel bránit?

Je těchto pět povolání nezbytných k přežití lidstva? Jmenuj další.

- 7) Úvaha na téma: „Zodpovídáme nejen za sebe, ale i za další generace.“

Hru jsem vyzkoušela v rámci výuky na souvislé pedagogické praxi na Základní škole v Opařanech. Podle mé zkušenosti hráči spolupracovali a nedoporučuji dělat více skupin než pět, při větším počtu skupin se jevila hodina zdoluhavá a málo energická. S navazujícím citátem jsem pracovala jednou, zadala jsem ho na vypracování domů a další hodinu jsem ho obodovala. Tato připravená hodina má velké možnosti pro pedagoga, který může zařazovat mezipředmětové vztahy. Z oblasti výtvarné výuky lze zapojit kresbu ostrova. Zeměpis je možno využít při demonstraci míst, kde lidé mají tristní životní podmínky, a podle možností pustit krátký dokument pro lepší vizualizaci a uvědomění si různých situací, ve kterých se lidé nacházejí. K uplatnění českého jazyka můžeme využít různé slohové útvary na danou problematiku. Zařazení hry do výuky má své úskalí v prostoru a času. Pro účinnost je zapotřebí stanovit rozsáhlejší časové bloky.

10.1.2 Cesta za poznáním

Cíl: Seznámení se s životním prostředím, globálními problémy (kácení tropických pralesů, chudoba a hlad, třídění odpadu)

Motivace: Vydáme se společně na cestu za poznáním okolního světa, vyrobíme si dopravní prostředek, kterým se nejprve dopravíme do Brazílie, poté cesta bude následovat do Afriky a nakonec se opět vrátíme do České republiky.

Průběh hodiny: Po úvodní motivaci bude následovat diskuze, proč pojedeme/poletíme/poplujeme právě do Brazílie, Afriky a České republiky. Za využití mapy dojde k objasnění zvolených míst na zemi a určení místa, kde leží. Pedagog zadá pravopisné cvičení s názvy měst a států a úkolem žáků bude správné doplnění, např. Lýbie, Sýrie, Lichněštersko apod. Na tabuli naleznou žáci napsanou větu: „Prales skýtá nepřeberné množství živých organismů, které jsou na něm přímo závislé, a jeho devastací dochází k jejich úbytku“. Žáci mají za úkol vysvětlit

význam věty a určit slovní druhy a větný rozbor, který poslouží k zopakování gramatických jevů.

Přejdeme do jiné učebny, kde pedagog připravil atmosféru pro příjezd do Brazílie. Při vstupu do místnosti žáci nesmí hovořit a pouze naslouchají zvukům zvířat a pralesa pouštěných na kazetovém přehrávači. Uprostřed místnosti naleznou průsvitné sklenice s vodou, do kterých budou postupně vkládat zapálené čajové svíčky¹²⁶, poté je rozendají rovnoměrně na oba konce místnosti. Každá svíčka představuje strom, který nám dává kyslík, nezbytný k našemu životu. Pomocí lístečků se rozdělí třída na dvě skupiny. Každá skupina si zvolí svého mluvčího a zapisovatele. První i druhá skupina bude mít za úkol vymyslet co nejvíce možných alternativ, jak lze zamezit dalšímu kácení v pralesích. Po uplynutí stanoveného času (10 až 15 min.) obě skupiny přečtou návrhy a budou se snažit prosadit svůj návrh před druhou skupinou. Pokud návrhy budou stejné, obě skupiny získají po bodu, vyhrává skupina, která dosáhne většího bodového zisku, a tím prosadí před druhou skupinou více návrhů. Svíčky symbolizují stromy, s každým argumentem se část svíček sfoukne a komu na konci hry zůstane větší část svítit, tak vyhrává. Vítězná skupina nastíní strategii k záchraně pralesa, kterou vytvořila, a zachránila ho před kácením. Druhé skupině byl prales pokácen a nezbyl jeden jediný strom.

Závěr hodiny tvoří otázky k diskuzi: Jaké mají žáci pocity ze hry?

Kdyby mohli vrátit čas, co by udělali jinak? Proč kácení deštných pralesů patří mezi globální problémy? Co to znamená?

Postřehy

Hra je založená na emocionálním prožitku, celkové navození atmosféry je nutností, bez které by hodina vyzněla naprázdno a působila by směšně. Na úplný závěr je možno zařadit dokument pojednávající o daném tématu. Časový limit nelze s přesností stanovit, pedagog posuzuje danou situaci a rozhoduje se o možném zkrácení či prodloužení hodiny v závislosti na stavu a reakcích žáků.

---

¹²⁶ Svíček by nemělo být méně jak trojnásobný počet žáků a dbáme na opatrnost, pod zapálené svíčky ve sklenici nutno dát ochrannou folii.

10.1.3 Chudoba a hlad

Cíl: Uvědomit si nerovnoměrné rozdělení potravin ve světě. V dalším časovém bloku se přesuneme z Brazílie do Afriky. Abychom se mohli zpátky nalodit, je zapotřebí vyrobit deník¹²⁷, do kterého žáci budou zapisovat zážitky z cest a nové poznatky, které získali. V prostorách, kde se hodina odehrává, jsou schované malé kartičky. Žáci budou hledat schované kartičky po třídě, ty budou na takovém místě, kde nebude těžké je nalézt. Pedagog úmyslně neřekne žákům přesný počet (bude jich třetina z počtu žáků). Na jednotlivých kartičkách naleznou jména organizací: UNICEF, HUMANISTI, FORAFRIKA, Člověk v tísni - Postavme školu v Africe apod. Jednotlivé organizace žáci napíší na tabuli.

Následuje brainstorming na téma: „Chudoba a hlad.“ Nápady se zaznamenávají na tabuli a po skončení se k nim žáci jednotlivě vyjadřují. Pedagog ozřejmí základní úrovně chudoby:

Relativní chudoba – člověk je schopen uspokojit svoje základní potřeby, ale na nižší úrovni (strava, kvalita bydlení apod.)

Absolutní chudoba – znemožnění uspokojovat nejzákladnější potřeby.

Žáci si uvědomují příčiny a dopady chudoby na zdraví člověka a nutnost existence organizací. Výuka může následovat dvěma možnostmi: a) Frontální metoda, kdy pedagog žáky seznámí s organizacemi a jejich činnostmi. b) Žáci přejdou do učebny s počítači a vyhledají si potřebné informace, rozdělí se po čtyřech a každá skupina vyhledá organizaci a poté ji představí zbytku třídy.

Žáci vyberou jednu organizaci, se kterou budou všichni souhlasit, a zrealizují sbírku po celé škole. Žáci navštíví okolní třídy, informují o problematice, představí organizaci, důvody sbírky a pro koho budou získané finance určeny. Rozšíření informací pro širší veřejnost může probíhat prostřednictvím facebookových stránek či plakátů. Projekt vyžaduje mnoho času a společné práce. Po stanovené délce trvání sbírky (několik měsíců) dojde k sečtení získaných finančních prostředků a k jejich poslání. Škola získá certifikát s poděkováním, který by měl být vystaven na viditelném místě a podněcovat další žáky k podobným aktivitám, neboť jednorázová pomoc problém chudoby neřeší.

---

¹²⁷ Umožní zopakování učiva z předchozí hodiny.

Postřehy z hodiny

Realizaci projektu musí podpořit ředitel školy a zákonní zástupci žáků by měli být s projektem (informace o problematice a sbírce) srozuměni. Sbírkou vede dospělá osoba, může jí být pedagog či ředitel. Na škole, kam jsem chodívala, se velice často realizovaly projekty na různé účely a vždy se ze strany žáků přistupovalo k takovému úkolu se zapálením a zodpovědností pomoci druhým.

10.1.4 Odpady

Cíl: Znalost možností a schopností k praktickému jednání ochraňovat životní prostředí.

Do deníku žáci zapíší zážitky z Afriky, co se nového dozvěděli, a pár vět o projektu, který realizovali. Naše poslední zastávka v tomto cyklu za poznáním nás zavede zpět do České republiky, kde si budeme povídat o odpadech a jejich třídění.

Úvodem si žáci zopakují, jaké barevné kontejnery znají a k jakému odpadu jsou určeny, např. žlutý kontejner na plast, modrý kontejner na papír atd. Žáci obdrží od pedagoga barevné nálepky, které budou představovat určitý kontejner, a jejich úkolem bude vysypat na lavici obsah školní tašky a polepit předměty příslušnými nálepkami. Společně zkontrolujeme a přiřadíme body za správné třídění.

Myšlenková mapa na téma: „Černá skládka“. Žáci shromažďují nápady, které vymyslí v souvislosti s daným tématem.

Následovat bude diskuze nad otázkami: Jaké odpady na skládce nejvíce zatěžují životní prostředí? Jak skládkám zamezit? Proč se o tomto tématu hovoří jako o globálním problému? Vysvětlí se pojem recyklace, k čemu složí a uvedou se nejméně čtyři výrobky, které se vyrábějí z recyklovaného materiálu.

Žáci si zahrají na agenty, jejichž úkolem bude dělat „tajné“ zápisky o tom, jak jejich rodina třídí odpad. Pracují na podkladě informací, které získají ze svých domovů za pět dnů. Dále lze navázat slohovou prací, kde se sběr dat odrazí.

Taktéž je tuto hodinu možno využít jako motivační k dalším hodinám přírodopisu či zeměpisu s ekologickou tematikou.

Velice vhodnými pomůckami pro dané téma jsou výlety do přírody, pozorování okolního prostředí, všímání si počtu kontejnerů, skládek a celkového znečištění životního prostředí.

Klasifikace her by probíhala stanoveným způsobem: V jednotlivých hodinách žáci získávají body, které se jim sčítají. Body se jim mohou přiřazovat s přihlédnutím na aktivitu v hodině, ochotu spolupracovat s druhými, komunikaci, reagování na podněty v hodině, celkový zájem a přístup. Po každé hodině by žáci jmenovitě říkali body (např. od 1 do 5) a pedagog by body buď uznal, nebo by body stanovil podle sebe nebo zbytku třídy. Vždy je důležité stanovit, zda si body žák zaslouží a za co je obdržel, nebo mu vysvětlit, proč obdržel méně bodů, než si myslel, že by mohl dostat.

Závěr

Environmentální problematika byla na stránkách časopisů pro mládež zaznamenána v celkovém počtu 26 článků za celkový ročník, což potvrzuje hypotézu, že výskyt dané problematiky bude značný oproti časopisům pro děti (také s kombinací pro mládež), kde bylo v Mateřídoušce celkem 10 textů pojednávajících o životním prostředí. V kompletních analyzovaných časopisech byla podporována funkce vzdělávacího média, čímž docházelo k edukaci jedince. Tato skutečnost potvrzuje hypotézu, že časopisy vycházejí z větší míry z Rámcového vzdělávacího programu a působí cíleně na učení a poznávání prostředí. Zároveň podněcují vštěpování základních hodnot, na kterých je společnost založena a plní svoji funkci.

Také došlo k potvrzení hypotézy, že na stránkách časopisů pro děti bude problematika vyobrazena jednodušší formou pro srozumitelnost jedinců od útlého věku. Mládeži byly poskytovány poznatky, které vedly k prohlubování nově získaných informací a usilovaly o dosažení přijatelného modelu chování, tudíž se i tato hypotéza naplnila.

Cílem diplomové práce bylo zhodnotit možnosti využití časopisů pro děti a mládež ve výuce environmentální výchovy, které se na základě analýzy obsahu a porovnáním časopisů ukázaly jako vhodné oživení hodiny netradiční formou, která bude pro žáky motivující a tvůrčí, zaujme každého z nich a poslouží jako návod, jak je možno začlenit časopis do hodiny. Žijeme totiž v době, kdy žák není veden ke čtení a tuto aktivitu kompenzuje jinými médii, než by bylo prospěšné.

V teoretické části se věnuji úvodu do environmentální problematiky a průřezového tématu, který vychází z Rámcového vzdělávacího programu. Je nezbytné, aby prostřednictvím zákonitostí přírody porozuměli žáci základním problémům a naučili se je řešit a prokazovat úctu přírodě tak, jak jí po právu náleží. Ochraňovat ji je celoživotní proces, který musí být podporován od útlého věku.

V další kapitole se věnuji současným českým časopisům, kde na základě vlastního výběru došlo ke stanovení příslušných titulů, které jsem podrobila analýze obsahu. Porovnala jsem časopisy a dospěla k závěru, že všechny zmíněné časopisy mají společný zájem na formování jedince tím, že poukazují na příkoří páchané na přírodě a zároveň nám dávají nahlížet do možností záchrany životního prostředí.

V poslední kapitole jsem navrhla, realizovala a evaluovala výukové jednotky zaměřené na environmentální výchovu pro žáky 2. stupně základní školy. Forma výuky je pojatá netradičním způsobem a probíhá prostřednictvím her, které umožňují porozumět určitému problému mnohem hlouběji, neboť jsou založeny na emocionálním prožitku a na rozumovém poznání. Prostřednictvím hry dosáhneme pedagogických cílů přirozenou a nenásilnou formou, která žáky bude bavit a zároveň vzdělávat. Pod jednotlivými hodinami naleznete krátký popis, který jsem označila slovem „postřehy“. V nich se zmiňuji o možných úskalích či zařazení mezipředmětových vztahů při hře, které jsem čerpala z vlastní zkušenosti ze souvislé praxe ve svém bydlišti. Velmi důležité je nejprve si uvědomit, čeho chci prostřednictvím hry dosáhnout, aby se tato aktivita nezvrhla na bezúčelné mrhání časem.

Použitá literatura a zdroje

BURTON, Graeme a Jan JIRÁK. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001, 391 s. ISBN 8085947676.

ČINČERA, Jan. *Práce s hrou: pro profesionály*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 115 s. ISBN 9788024719740.

ČINČERA, Jan a Milan CAHA. *Výchova a budoucnost: hry a techniky o životním prostředí a společnosti*. Brno: Paido, 2005, 167 s. ISBN 8073150999.

DAŇKOVÁ, Lenka. *Škola pro život: příručka k realizaci školních programů ekologického/environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a výchovy k udržitelnému způsobu života*. Praha: Pavučina, 2005, 245 s. ISBN 8090334504.

HORKÁ, Hana. *Ekologická výchova na 1. stupni základní školy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 78 s. ISBN 80-210-0742-7.

HORKÁ, Hana. *Výchova pro 21. století: koncepce globální výchovy v podmínkách české školy*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000, 127 s. ISBN 8085931850.

JEMELKA, Petr. *Environmentalismus v českém filosofickém myšlení 1. poloviny 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 146 s. Spisy pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně; sv. 79. ISBN 80-210-2800-9.

JEMELKA, Petr. *Úvod do ekologické problematiky*. 2., rozšíř. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2003, 72 s. ISBN 8021031034.

JEŘÁBEK, Jaroslav a Jan TUPÝ. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický Praha, 2007, s. 109-110 [cit. 2013-02-02]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>.

JIRÁK, Jan a Barbara SPITZOVÁ-KÖPPLOVÁ. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 207 s. ISBN 8071786977.

MÁCHAL, Aleš. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. 4., upr. a rozš. vyd. Brno: Rezekvítek, 2006. 56 s. ISBN 80-86626-08-3.

MÁCHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rezekvítek, 2000, 205 s. ISBN 8090295401.

MATĚJČEK, Tomáš. *Ekologická a environmentální výchova: příručka pro základní školy a střediska ekologické výchovy*. 1. vyd. Praha: Česká geografická společnost, 2007, 50 s. ISBN 978-80-86034-72-0

MATĚJČEK, Tomáš. *Ekologická a environmentální výchova: učební text k průřezovému tématu Environmentální výchova podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2007, 50 s. ISBN 9788086034720

MIČIENKA, Marek a Jan JIRÁK. *Základy mediální výchovy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 295 s. ISBN 9788073673154.

Ministerstvo životního prostředí. *Metodické materiály MŽP pro podporu environmentální osvěty, vzdělávání a výchovy* (EOVV)[elektronický zdroj]. Praha : MŽP, c1999. 1 elektronický optický disk (CD-ROM).

PASTOROVÁ, Markéta a Jan SLAVÍK. *Příprava metodické podpory k výuce průřezových témat v základních školách a gymnáziích - výroční zpráva* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický Praha, 2009 [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/03/MOV_Prurezovatemata_metodicka-podpora

ROZPRÝMOVÁ, Jaroslava a Milica SEDLÁČKOVÁ. *Metodika implementace Průřezového tématu Průřezového tématu Environmentální výchova I* [online]. Brno: Rezekvítek, 2007 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.rezekvitek.cz/soubory/4-prumysl-a-zp--f75.pdf>

RYCHLÍKOVÁ, Berta, DOSTÁL, Pavel a DOSTÁLOVÁ, Jana. *Environmentální výchova: průřezové téma v rámcovém vzdělávacím programu pro ZŠ*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. 67 s. ISBN 80-7368-147-1.

ZIEGLER, Václav, ed. *Environmentální výchova v teorii a praxi*. Praha: Univerzita Karlova, 2004. 75 s. Acta Katedry biologie a ekologické výchovy Univerzity Karlovy v Praze - Pedagogické fakulty; sv. 9. ISBN 80-7290-153-2.

Časopisy:

ABC mladých techniků a přírodovědců : zábavně naučný čtrnáctideník pro chlapce a děvčata. Praha : Mladá fronta, 2011/2012-Praha : Ringier ČR Praha : Ringier Axel Springer CZ. ISSN 0322-9580.

21. století Junior : každý měsíc víme víc. Praha : RF Hobby, 2011/2012. ISSN 1801-6839.

Mateřídouška : časopis pro malé čtenáře. Praha : Mladá fronta, 2011/2012. ISSN 0025-5440.

Moje 1. noviny : noviny pro všechny děti. Praha : Magna E. A., 2004/2005-Praha : M1N. ISSN 1213-5445.

Internetové stránky:

Český svaz ochránců přírody

<http://www.csopknezice.cz/2-aktuality/dvoulety-osvetovy-projekt-na-podporu-biodiverzity-skoncil.html>

odkaz platný k 17. 2. 2013

Centrum pro otázky životního prostředí

<http://ekologie.xf.cz/temata/vlivyzemedelstvi/vlivyzemedelstvi.htm>

odkaz platný k 21. 2. 2013

Ministerstvo životního prostředí

http://www.mzp.cz/cz/znecistení_ovzdusi_vytapeň

odkaz platný k 27. 1. 2013

Ministerstvo pro místní rozvoj

<http://www.mmr.cz/cs/Ministerstvo/Ministerstvo/Pro-media/Tiskove-zpravy/2012/Novela-Stavebniho-zakona-prinasi-predevsim-zjednod>

odkaz platný k 21. 1. 2013

Vodárenství

<http://www.vodarenstvi.cz/clanky/nejvice-vody-spotrebuji-v-usa-nejvice-zaplati-v-dansku>

odkaz platný k 27. 1. 2013

Pavučina

<http://www.pavucina-sev.cz/?idm=56>

odkaz platný k 11. 11. 2012

Ministerstvo kultury

www.mkcr.cz/scripts/modules/catalogue/list.php?catalogueID=1&lid=1&pg=306

odkaz platný k 17. 3. 2013

Metodika MEDIA PROJEKTU 2012

<http://www.unievydavatelu.cz/Upload/1087.pdf>

odkaz platný k 17. 3. 2013

ABC ČR - Kancelář ověřování nákladu tisku

<http://www.abccr.cz/overovana-data/periodicky-tisk-1/?filterYear=2013&filterMonth=1&notVerified=1>

odkaz platný k 27. 3. 2013

Archiv časopisů ABC

<http://www.abicko.cz/archiv-vydani>

odkaz platný k 29. 3. 2013

Jan Tupý - Průřezová témata

<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/338/prurezova-temata.html/>

odkaz platný k 20. 11. 2012

Hra o Zemi

<http://www.hraozemi.cz/odpovedna-spotreba/znacky.html>

odkaz platný k 1. 3. 2013

WEGA recycling

<http://www.wegarecycling.cz/cs/souteze-pro-skoly/aktualni-soutez/ceny-v-soutezi.shtml>

odkaz platný k 5. 3. 2013

Pavel Pešout - „Znovuobjevená“ spolupráce při ochraně přírody a památek

<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/res/data/025/003065.pdf?seek=>

odkaz platný k 15. 3. 2013

Jiří Machačný - Spalovna komunálního odpadu

<http://www.pglbc.cz/files/chv/spalovna/environment.html>

odkaz platný k 1. 3. 2013

Český statistický úřad

http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/cesi_tridi_odpad_stale_intenzivneji20110819

odkaz platný k 8. 3. 2013

Ministerstvo zemědělství

<http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/loga-a-znaceni/>

odkaz platný k 28. 3. 2013

Nalezeno

<http://www.nazeleno.cz/obnovitelne-zdroje-energie.dic>

odkaz platný k 28. 1. 2013

Ekologický institut Veronica

<http://www.veronica.cz/?id=431>

odkaz platný k 15. 2. 2013

Cassiopeia

<http://www.cegv-cassiopeia.cz/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=22>

odkaz platný k 25. 11. 2012

Ekologie

<http://ekologie.xf.cz/temata/vlivyzemedelstvi/vlivyzemedelstvi.htm>

odkaz platný k 25. 2. 2013

Časopis Mateřídouška

<http://www.mf.cz/produkty/materidouska/>

odkaz platný k 21. 2. 2013

Časopis 21. Století Junior

<http://junior.rf-hobby.cz/>

odkaz platný k 21. 2. 2013

Moje 1. noviny

[http:// http://www.dama.cz/clanek.php?id=6297](http://http://www.dama.cz/clanek.php?id=6297)

odkaz platný k 19. 2. 2013

Příloha

Seznam obrázků

Obrázek 1: Značení biopotravin pro spotřebitele	26
Obrázek 2: Značka zajišťuje kvalitu na českém trhu	26

Seznam tabulek

Tabulka 1: Specifika časopisu ABC	32
Tabulka 2: Specifika časopisu Junior.....	32
Tabulka 4: Specifika titulu Moje 1. noviny	33
Tabulka 3: Specifika Mateřídoušky	34
Tabulka 5: Počet článků zastoupených témat v jednotlivých časopisech	56